

Riikka Peltomäki

Lapsen ääni esille tutkimuksen tiedonkeruuvaiheessa

Opinnäytetyö

Kevät 2020

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosiaalialan ylempi AMK,

Sosiaaliala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosiaaliala (ylempi AMK)

Tekijä: Riikka Peltomäki

Työn nimi: Lapsen ääni esille tutkimuksen tiedonkeruuvaiheessa

Ohjaaja: Tiina Tiilikka

Vuosi: 2020

Sivumäärä: 74

Liitteiden lukumäärä: 2

Nyky-yhteiskunta korostaa lapsen osallistumisen ja toimijuuden mahdollistamisen tärkeyttä. Lapsen mielipide tulee kuulla. Tämä työ keskittyy siihen, miten lapselta voidaan saada tietoa ja mitä täytyy huomioida, kun tutkimuksen kohteena on alle kouluikäinen lapsi.

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Euroopan komission rahoittamassa tutkimus- ja innovaatiohankkeessa ”Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading Policies of Participation”, tuttavallisemmin Child-up-tutkimushankkeen kanssa. Hankkeen kohteena ovat maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret. Hankkeen tarkoituksena on selvittää lasten kykyä osallistua ja vaikuttaa kotoutumisensa sosiaalisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Hanke toteutetaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen piirissä. Opinnäytetyö arvioi, kuinka toimivia olivat hankkeessa varhaiskasvatuksen puolella käytetyt tiedonkeruumenetelmät hankkeen ensimmäisessä tiedonkeruuvaiheessa.

Opinnäytetyön aineisto koostuu hankkeen ensimmäisestä tiedonkeruu vaiheesta varhaiskasvatuksen puolella. Suomessa hankkeen tutkimusosio toteutettiin Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan alueilla. Kyselytutkimus toteutettiin varhaiskasvatuksen puolella toiminnallisella tiedonkeruumenetelmällä, haastattelemalla lapsia. Tutkimuksen tiedonkeruun lähestymistapa täyttää etnografisen tutkimuksen piirteitä. Tutkimuksen analyysivaiheessa käytetään diskurssianalyysiä sekä narratiivista analyysiä.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että lasten haastattelut on syytä suunnitella huolellisesti, aina kyselylomakkeesta lähtien. Haastatteluissa tulee kiinnittää huomiota haastattelutilojen rauhallisuuteen. Muualta kuuluvat äänet tai näkymä leikki-pihalla saavat herkästi lapsen tarkkaavaisuuden pois itse haastattelusta. Haastattelukysymykset tulee suunnitella lapsen kehitystaso huomioiden, ja niiden tulee olla lapsilähtöisiä. Tutkimuksen mukaan lasten on helpompi vastata monivalintakysymyksiin kuin avoimiin kysymyksiin. Tutkimuksen perusteella lapset tulevat mielellään haastatteluun.

Avainsanat: lapsitutkimus, osallisuus, etnografinen tutkimus, diskurssianalyysi, narratiivinen analyysi

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Master's Degree Programme in Social Services

Author: Riikka Peltomäki

Title of thesis: The Voice of the Child Should Be Heard in Research Data Collection Phase

Supervisor: Tiina Tiilikka

Year: 2020

Number of pages: 74

Number of appendices: 2

Modern society emphasizes the importance of involvement and enabling the child. The opinion of the child should be heard. This work focuses on how information can be obtained from a child, and what needs to be considered when the subject of the study is a child under school age.

The thesis has been carried out in collaboration with the research and innovation project called "Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a Way of Upgrading Policies of Participation", more familiar known as Child-up research project, funded by the European Commission. The targets of the project are children and adolescents of immigrant backgrounds. The purpose of the project is to find out the ability of children to participate and affect the social and cultural conditions of their integration. The project is implemented in early childhood education, as well as in primary and secondary education. This thesis evaluates how functional the data collection methods used in the project were in the first fact-finding phase of the project in early childhood education.

The thesis material consists of the first stage of the project data collection on the early childhood education side. In Finland, the first research section of the project was carried out in the regions of southern Ostrobothnia and Pirkanmaa. The survey was conducted on the early childhood education side by a functional data collection method, interviewing children. The research data collection approach satisfies the features of ethnographic research. The analysis phase of the study uses discourse analysis as well as narrative analysis.

The results of this study indicate that interviews with children should be carefully planned, starting from the questionnaire. In interviews, attention must be paid to the calmness of the interview rooms. Sounds from elsewhere, or a view to the play yard easily get the child's attention span out of the interview itself. Interview questions should be planned regarding the child's level of development and should be child oriented. The study indicates it easier for children to answer multiple choice questions than open questions. Based on the study, the children are happy to come for an interview.

Keywords: childhood studies, involvement, ethnographic research, discourse analysis, narrative analysis

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuva- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 LAPSIA KOSKEVAT LAIT JA SOPIMUKSET	8
2.1 Lasten oikeus tulla kuulluksi.....	8
2.2 Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelma velvoittavat.....	9
2.3 Lapsen suostumus tutkimukseen osallistumiselle	10
3 LAPSI TUTKIMUKSEN TIEDONANTAJANA	12
3.1 Lasten osallisuus ja toimijuus.....	12
3.2 Maahanmuuttajat ja kotoutuminen	14
3.3 Lapsinäkökulmainen tutkimus	15
3.4 Lapsen haastattelu	17
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	21
4.1 Opinnäytetyön tutkimustehtävät.....	21
4.2 Child-up -tutkimushanke	22
4.3 Haastatteluiden toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	23
4.4 Opinnäytetyön aineisto.....	24
4.5 Etnografinen lähestymistapa.....	25
4.6 Analyysimenetelmä tutkimuksessa	27
4.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	32
5 TULOKSET	35
5.1 Haastatteluiden käytännöt.....	35
5.2 Haastattelutilat	39
5.3 Haastattelumateriaalien hyödyntäminen vastaamisessa.....	44
5.4 Haastateltavien vireystila	47
5.5 Haastattelukysymyksiin vastaaminen.....	50
5.6 Haastattelun keskeyttäminen	55
5.7 Piirrostehtävä haastatteluiden lopuksi.....	56

6	JOHTOPÄÄTÖKSET	59
6.1	Lasten luo pääseminen	59
6.2	Toimivat tiedonkeruumenetelmät	60
6.3	Lapsi kuuluvaksi tutkimuksessa	61
6.4	Onnistunut lapsen haastattelutilanne	63
7	POHDINTA	65
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	74

Kuva- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Tutkijan ja tutkittavan maailma/kulttuuri	27
Taulukko 1. Opinnäytetyön aineisto	24
Taulukko 2. Haastattelutilat.....	40

1 JOHDANTO

Se mitä juuri nyt tapahtuu, on oleellista. Lapsia tutkiessa on tärkeää pysähtyä elettyyn hetkeen, nähdä lasten tekojen merkitys yhtä tärkeänä kuin aikuisten teot. (Paju 2013, 10–11.) Viimeisen parin vuosikymmenen aikana tutkijoiden kiinnostus lasten haastatteluun on lisääntynyt. Lapset on alettu nähdä aktiivisina sosiaalisina toimijoina. (Alasuutari 2005, 145.) Hyvärinen ja Pösö (2018, 7) korostavat lapsikäsitteksen muuttumista ja sitä kautta lasten näkemistä aktiivisina sosiaalisina toimijoina. Lasten omien näkemysten ja kokemusten merkitys on noussut esille ja ymmärrettään, kuinka tärkeää lapselta itseltään saatu tieto on, kun tehdään lasta koskevia päätöksiä.

Opinnäytetyöni on toteutettu yhteistyössä Children hybrid integration (Child up) tutkimushankkeen kanssa. Hankkeen tavoitteena on tutkia ja kehittää maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kotoutumista eritoten perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen piirissä. Huomiota kiinnitetään myös lasten perheisiin, sosiaali- ja maahanmuuttajapalveluihin sekä muihin organisaatioihin ja yhteisöihin. Tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kykyä ja mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kotoutumiseensa ja siihen liittyviin tekijöihin. (Child-up 2019–2021.)

Tässä työssä tuon esille, millaisia asioita täytyy ottaa huomioon, kun lapsi on mukana tutkimuksessa ja miten tietoa voidaan lapsilta kerätä. Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käyn läpi erilaisia tiedonkeruumenetelmiä yleisesti ja tarkemmin tähän tutkimukseen valittuja tiedonkeruumenetelmiä. Lisäksi tutkimukseni pyrkii vastaamaan kysymykseen, kuinka toimivia tähän hankkeeseen valitut tiedonkeruumenetelmät olivat.

Tämä työ on ajankohtainen, koska viime vuosien aikana on sekä varhaiskasvatustalitiikassa, käytännön kentällä sekä varhaiskasvatus- ja lapsuustutkimuksissa korostettu lapsen osallisuuden mahdollistamista ja toimijuuden korostamista. Lapsen näkökulman esille saamista ja lapsen osallisuuden mahdollistamista voidaan pitää yhtenä yhteiskunnallisena arvona. (Turja 2010, 24.)

2 LAPSIA KOSKEVAT LAIT JA SOPIMUKSET

Tässä pääluvussa paneudutaan lakeihin ja sopimuksiin, jotka tulee huomioida, kun tutkimukseen osallistuu lapsi. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 1 artiklan mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia (YK:n lasten oikeuksien sopimus, [viitattu 23.5.2019]). Nämä erilaiset sopimukset ja asetukset, jotka korostavat lapsen oikeuksia, ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että lapsen osallisuuden ja näkökulman tunnustamisen yhteiskunnallinen merkitys on vahvistunut (Kumpulainen, Mikkola & Salmi 2015, 136). Käyn tässä luvussa läpi myös tarkemmin varhaiskasvatustutkimusta, koska tämä opinnäytetyö käsittelee varhaiskasvatuksen puolella tehtyä tutkimusta.

2.1 Lasten oikeus tulla kuulluksi

Suomen perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (L 11.6.1999/731). Kaikki lainsäädäntö ja julkinen valta pohjautuvat perustuslakiin. Se sisältää suomalaisen tasavallan keskeisimmät arvot, periaatteet sekä pelisäännöt. (Oikeusministeriö, [viitattu 30.9.2019].) Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi. Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen 12 artiklassa sanotaan, että lapsella, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on oikeus ilmaista nämä vapaasti kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on huomioitava iän ja kehitystason mukaan. (YK:n lasten oikeuksien sopimus, [viitattu 23.5.2019].)

Länsimaalaiseen lapsuuskäsitykseen on hiljalleen iskostunut ajatus, että lasten ajatuksia, toiveita ja mielipiteitä ei voi saada selville kysymällä niitä pelkästään heitä huolehtivilta aikuisilta. Puhutaan individualisoinnista, jonka tuloksena ymmärretään, että jokaisella perheenjäsenellä on oma yksilöllinen äänensä eikä perhe enää ole yksiääninen puhuja. Lähtökohdaksi tulee ottaa lapsen kyvyt ja mahdollisuudet olla aktiivisena jäsenenä mukana keskusteluissa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 5.)

Lapsitutkimuksissa on oivallettu, että lapsilla on ideoita ja tietoa, jota aikuisilla ei ole. Lapset halutaan ottaa mukaan tuottamaan tietoa ja toimimaan kanssatutkijoina.

(Karlsson & Karimäki 2012, 9.) Myös Kuula (2011, 147) nostaa esille YK:n yleissopimukseen kirjatut lasten oikeudet. Lapsen osallistuminen tutkimukseen voidaan perustella niin kulttuurin, lääketieteen kuin yhteiskunnan tutkimuksenkin näkökulmasta ja lisäksi myös lapsen itsensä näkökulmasta.

Usein suurempia määriä tutkiessa, lapset unohdetaan sivuosaan ja heitä koskevaa tietoa kysytään huoltajilta tai muilta pätevämmiksi tiedonantajiksi katsotuilta henkilöiltä. Kuitenkin lapset itse ovat usein ensiluokkaisia tiedonantajia heitä itseään koskevissa asioissa. Lapset pystyvät tuottamaan hyviä vastauksia, kun tutkimus koskee heille tärkeitä tilanteita tai heidän arkista elämäänsä. (Järvensivu 2007, 50.)

2.2 Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelma velvoittavat

Suomessa on käytössä varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen toteuttamisesta, sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. Varhaiskasvatuslaki määrittelee varhaiskasvatuksen olevan lapsen suunnitelmallista kasvatuksen, hoidon ja opetuksen aikaansaama kokonaisuutta, jossa korostetaan erityisesti pedagogiikkaa. (L 540/2018.)

Varhaiskasvatuslain ensimmäisen luvun kolmanteen pykälään on kirjattu 10 varhaiskasvatuslain tavoitetta. Yksi näistä tavoitteista edellyttää lapsen kulttuuriperinnön huomioon ottamista pedagogista toimintaa toteuttaessa. Lisäksi lain mukaan jokaisella lapsella täytyy olla yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen on edistettävä lapsen yhdenvertaisuutta, sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä annettava lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa kulttuuriperinnettä ja jokaisen kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (L 540/2018.)

Varhaiskasvatuslain 3 §:n tavoitteiden kohta numero yhdeksän sanoo, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin. Suunniteltaessa ja toteuttaessa lapsen varhaiskasvatusta sekä arvioidessa sitä on selvitettävä ja huomioitava lapsen oma mielipide ja toiveet, hänen ikänsä ja kehityksensä vaativalla tavalla. (L 540/2018.)

Opetushallitus on laatinut varhaiskasvatussuunnitelman perustuen varhaiskasvatustalakiin, sen tarkoituksena on edistää varhaiskasvatustalakiin kirjattuja tavoitteita sekä ohjata varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä ja edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista Suomessa (L 540/2018). Jokaisella päivähoitossa olevalle lapselle on laadittava vuosittain henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä lapsen huoltajan tai vanhemman kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelma tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. (Alasuutari 2010, 15.)

2.3 Lapsen suostumus tutkimukseen osallistumiselle

Suomen lainsäädännössä ei sanota, mitkä oikeudet lapsella on tutkimukseen osallistumista koskevista asioista (Nieminen 2009, 245). Ainoastaan lääketieteelliselle lasten tutkimukselle on Suomessa asetettu lainsäädännössä ikäraajaksi 15 vuotta. Kuitenkin jos tutkimuksesta ei ole odotettavissa terveydellistä hyötyä, on vanhempien suostumus pyydettävä, myös lapsilta, jotka ovat jo täyttäneet 15 vuotta. (Kuula 2006, 148.)

Usein alaikäisten lasten kohdalla heidän huoltajiltaan pyydetään kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiselle. Tämä voi olla kuitenkin olla haastavaa ja aiheuttaa sen, että lapset ovat jo lähtökohtaisesti eri asemassa kuin aikuiset. (Nieminen 2009, 245.) Suostumuksen kysyminen lapsen huoltajilta perustuu oletukseen, jonka mukaan lapsilla ei ole täyttä kykyä tehdä informoitua suostumusta. Tällaisen suostumuksen tekeminen edellyttää itsemääräämisoikeutta sekä täyttä kompetenssia sen käyttämiseen. (Kuula 2006, 147.) Käytännössä on myös katsottu, että huoltajille annettu informaatio tutkimuksen suhteen on riittävä toiminto. Tällöin huoltajat voivat halutessaan saamansa tiedon perusteella kieltää lapsensa osallistumisen tutkimukseen. (Nieminen 2010, 32.)

Tutkimusta tehdessä yleisenä lähtökohtana on, että tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Lapsia tutkiessa pätee sama periaate, mutta on huomioitava myös huoltajien mielipide. Huoltajan olisi keskusteltava lapsen kanssa, ennen kuin tekee päätöksen, voiko lapsi osallistua tutkimukseen vai ei. Jos huoltaja ei anna suostumusta lapsen osallistumiselle tutkimukseen, ei lapsi voi osallistua, vaikka niin

itse haluaisi. (Nieminen 2010, 33.) Alasuutari (2005, 147) toteaa lasten kvalitatiivisen haastattelun toteutuvan aina niin sanotussa ”kolmiosuhteessa”, jossa huoltaja on tutkimusluvan vuoksi osallisena tutkimuksessa, vaikka hän ei itse olisikaan informantina.

Lapsen näkeminen haavoittuvaisena sekä ei-vielä-osaavana liittää tutkimuksen teossa eettisyyden ensisijaisesti lapsen suojelemiseen. Tällöin huoltajat saavat vallan ja vastuun siitä, saako lapsi osallistua tutkimukseen vai ei. Nykypäivän tutkimuskentällä tähän näkemykseen lapsen suojelemisesta suhtaudutaan kriittisemmin. Vahvistumassa on näkemys, jonka pohjana on eettisen symmetrian periaate. (Strandell 2010, 92–93.) Eettisen symmetrian periaatteen mukaan lapsissa ja aikuisissa ei ole sellaisia olennaisia eroja, että tutkimuksen täytyisi huomioida mitään erityisiä lähestymistapoja. Tutkijan ja tiedonantajan lähestymistapa on samanlainen, oli tiedonantajana sitten lapsi tai aikuinen. (Christensen & Prout 2002, 482.)

3 LAPSI TUTKIMUKSEN TIEDONANTAJANA

Tässä pääluvussa tuon esille käsitteitä, jotka nousevat opinnäytetyöstäni sekä taustalla olevan Child-up-tutkimushankkeen tavoitteista. Vaikka itse opinnäytetyö ei kohdistu maahanmuuttajalapsiin, haluan tuoda työssä esille Child-up-tutkimushankkeen tavoitteiden tärkeyden, koska niihin tavoitteisiin pääseminen vaatii onnistuneen tiedonkeruun. Onnistuneeseen tiedonkeruuseen sisältyy myös lasten mukaan osallistaminen tiedontuottamiseen ja tämä opinnäytetyö paneutuu juuri siihen. Lisäksi tässä luvussa käsitellään niitä erityispiirteitä, joita tutkimuksessa tulee huomioida, kun tutkimukseen osallistuu päiväkotikäinen lapsi.

3.1 Lasten osallisuus ja toimijuus

Osallisuutta pidetään yhtenä keinona torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuuden edistämisen katsotaan vähentävän eriarvoisuutta. Suomi ja Euroopan Unioni ovat ottaneet tavoitteekseen osallisuuden edistämisen. Osallisuus vaikuttaa yksilön terveyteen edistävästi ja toimii terveyden ja tasa-arvon edellytyksenä. Osallistumisen kautta yksilö voi kokea olevansa osallinen. Yhteiskunnallinen osallistuminen on yksilön mahdollisuutta vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin. (Osallisuus 2019.)

Opetushallinnan laatima varhaiskasvatussuunnitelma sanoo varhaiskasvatuksen yhdeksi tehtäväksi tukea lapsen taitoja osallistua ja vaikuttaa sekä kannustaa lasta oma-aloitteisuuteen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018). Varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsi nähdään aktiivisena toimijana. Osallisuus mielletään varhaiskasvatuksessa mahdollisuudeksi olla osa jotakin itseään suurempaa, olla osa yhteisöä. Se ei ole lapsen passiivista mukana kulkemista, vaan lapsi saa aidosti vaikuttaa tekemisen suuntauksiin. Kasvattajat pyrkivät päivittäisissä toiminnoissaan ottamaan lapsen mielenkiinnon kohteet huomioon niin, että ne tukevat lapsen jokapäiväistä oppimista ja oppimisprosessi tuntuu lapsesta mielekkäältä. (Malinen 2019, 97–98.)

Päivi Virkki (2015, 123–124) on omassa tutkimuksessaan tutkinut lasten toimijuutta varhaiskasvatuksessa. Virkin tutkimuksesta käy ilmi, että toimijuus ja osallisuus menevät rinnakkain. Lasten osallisuus on riippuvainen siitä, miten he kokevat oman toimijuutensa päiväkodin arjessa. Pennasen (2015, 106) mukaan lasten kohdalla toimijuudella viitataan usein siihen, kuinka lapsi voi omassa toimintaympäristössään vaikuttaa ja millaisia seurauksia näillä vaikutuksilla on yhteiskunnallisesti. Pennanen sanoo lapsuudentutkimuksen yhdeksi tavoitteeksi lapsen osallisuuden näkyväksi tekemisen.

Turja (2011, 32) tuo artikkelissaan esille, että lapsen osallisuuteen sisältyy lapsen oma tunne osallisuudesta. Niinpä hyvin pienetkin lapset voivat pelkällä mukana olo- laan olla osallisia, jos heille tulee vuorovaikutuksen kautta tunne, että he ovat tilanteessa merkityksellisiä. Myös Rasku-Puttonen (2006,133) korostaa pienten lasten kasvuympäristöjen merkitystä siinä, että lapsi voi jo hyvin pienenä saada kokemuksia osallisuudesta. Lapsen osallisuudessa voidaan katsoa olevan kyse konkreettista osallistumisesta olevasta suuremmasta, lapsen omasta tunnepohjaisesta kokemuksesta, siitä, että lapsi tuntee olevansa mukana ja voivansa vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin. (Toivonen & Pollari 2018, 53–54.)

Rasku-Puttonen (2006, 113) sanoo osallisuuden edellyttävän sellaisia taitoja, joiden oppiminen alkaa jo varhaisessa vuorovaikutuksessa omien vanhempien kanssa. Osallisuuteen vaadittavia taitoja voidaan oppia vain sosiaalisissa tilanteissa. Osallisuus merkitsee Kronqvistin (2006,181) mukaan lapsen tuloa pikkuhiljaa aikuisen rakentamaan maailmaan ja sen asettamiin vaatimuksiin. Osallisuuden hahmottuminen alkaa lapsen omasta vertaiskulttuurista. Lapsi kuitenkin tarvitsee tässä aikuisen tuen ja ohjauksen. Aluksi lapsi on orientoitunut omaan läheiseen aikuiseen, mutta vertaiskulttuurin vaiheessa lapsi alkaa huomata ympärillään olevat toiset lapset ja liittyä heihin. Vertaiskulttuurissa lapset oppivat toisiltaan erilaisia taitoja ja valmiuksia. Lapsesta kehittyy toiminnallisuuden ja osallisuuden kautta oman yhteisönsä toimiva jäsen.

Toivanen ja Pollari (2018, 52) kertovat lastensuojelun näkökulmasta lasten haastattelut ovat omalla tavallaan lapsen oikeutta osallistua. Merja Anis (2008, 95–96) on tutkinut lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelussa. Tutkimustuloksissaan hän

nostaa esille maahanmuuttajalasten osallisuuden kannalta huomioonotettaviksi erityistekijöiksi kielelliset, kulttuuriset ja maahanmuuttajuuteen liittyvät tekijät. Varhaiskasvatussuunnitelma kytkee osallisuuden ja lapsilähtöisyyden tiukasti osaksi kieli- ja kulttuuritietoista kasvatusta. Kieli- ja kulttuuritietoisen kasvatuksen perusajatuksena on antaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden tulla nähdyksi yksilönä, omana itsenään. Samalla lapsi saa mahdollisuuden osallistua, toimia ja oppia omista lähtökohdistaan. (Malinen 2019, 95.)

Tieteenalasta riippumatta tutkijat kokevat usein tutkimuseettisesti haastavana lasten ja nuorten erityisen aseman tutkimuskohteina. Tutkijat käyvät keskustelua lasten ja nuorten toimijuudesta ja osallisuudesta. Lasten ja nuorten oman äänen kuulemista korostetaan, heidät nähdään osaavina, oman elämänsä toimijoina, joiden vaikuttamismahdollisuutta ja osallisuutta pyritään edistämään. Samaan aikaan lasten ja nuorten koetaan olevan yhteiskunnallisesta asemaltaan marginaalisessa asemassa ja ”rakenteellisesti haavoittuvia” ja siksi heidän katsotaan tarvitsevan erityistä huomiota tutkimustavoissa. (Vehkalahti ym. 2010, 14–16.) Osallisuusosoikeudesta puhuttaessa on muistettava, että lapsella on myös oikeus olla osallistumatta (Toivonen & Pollari 2018, 75–76).

3.2 Maahanmuuttajat ja kotoutuminen

Tämä opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Child-up-tutkimushankkeen kanssa. Hankkeen tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kykyä ja mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kotoutumiseensa ja siihen liittyviin tekijöihin. (Child-up 2019–2021.) Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiseksi katsotaan lapset, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa.

Kotoutumisesta voidaan käyttää myös termiä maahanmuuttajien integroituminen. Se koostuu tapahtumaketjusta, jossa maahanmuuttaja omaksuu tietoja, taitoja ja toimintatapoja sekä rakentaa uusia sosiaalisia yhteyksiä. Niiden kautta hän tulee osalliseksi ympäröivässä yhteisössä. Kotoutumisen ehtona on, että valtaväestön asenteet sekä toimintatavat mahdollistavat maahanmuuttajan kotoutumisen. (Ali-

tolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 7.) Kotoutumista pystytään tarkastelemaan eri näkökulmista; perheen, yksilön tai yhteiskunnan tasolta (Martikainen & Tiilikainen 2007, 24). Varhaiskasvatuksen on pystyttävä varmistamaan, että lapsi kokee-kulttuurinsa ja kielensä arvostetuiksi niin kuin hän itsekin. Lapsi ei saa joutua kahden kulttuurin ristivetoon, vaan kaikki kielet ja kulttuurit täytyy nähdä yhtä arvokkaina. (Halme & Vataja 2011, 11–12.)

Maahanmuuttajaperheiden odotukset päivähoitoa kohtaan voivat olla erilaiset kuin valtaväestöllä, joille palvelut on alun perin suunniteltu (Zechner 2007, 245). On tärkeää, että saadaan luotua vuoropuhelua maahanmuuttajaperheiden ja kasvattajien välille, jotta palvelut vastaavat paremmin tarpeisiin. Sopeutumisesta puhuttaessa on totuttu ajatukseen, että sopeutuminen on tänne muuttaneiden tehtävänä. Alitolppa-Niitamo ja Säävälä (2013,6) korostavat sopeutumisen olevan kaksisuuntainen prosessi; myös suomalaisen yhteiskunnan ja eri organisaatioiden on keksittävä toimintatapoja, joilla he pystyvät vastaamaan uusien tulokkaiden ja muuttuvan tilanteen synnyttäviin tarpeisiin.

Kotoutumisen tueksi on Suomessa säädetty vuonna 2011 kotoutumislaki. Se säätelee perustuslain toteutumista maahanmuuttajalasten kohdalla. Kotoutumislaki sisältää yleissäännöksen 4 §:n, jonka mukaan lapsen toivomukset ja mielipiteet on huomioitava lapsen iän ja kehitystason edellyttävällä tavalla, ja lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä ainoastaan silloin, jos sen selvittäminen vaarantaisi lapsen kehitystä ja terveyttä tai olisi muutoin ilmeisen tarpeetonta. (L30.12.2010/1386.) Kotoutumislain tarkoituksena on tukea maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa. Sen tavoitteena on, että jokainen maahanmuuttaja saa perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työskentelystä sekä tarjolla olevista kotouttamista edistävästä palveluista. (Kotouttaminen [viitattu 27.10.2019].)

3.3 Lapsinäkökulmainen tutkimus

Lapsitutkimus, lapsuudentutkimus, lapsuus sekä lapsilähtöisyys ovat käsitteitä, joiden suhde toisiinsa ei ole vakiintunut, vaan viime aikaisten tutkimusten perusteella tuo suhde muokkautuu jatkuvasti (Karlsson 2012, 18). Myös Paju (2013, 10) tuo väitöskirjassaan esille lapsuuden ja lapsena olemisen monet ulottuvuudet. Lapsuus

voidaan nähdä ihmisen matemaattisesti laskettavissa olevasta eliniästä tarkoin määritetyt vuodet, kun taas esimerkiksi kehityspsykologia näkee lapsuuden olevan ihmisenä olemisen tietty kehitysvaihe. Käsitteet nousevat kuitenkin keskeiseen osaan silloin, kun halutaan paikallistaa lapsinäkökulmaa tutkimuskentällä (Karlsson 2012, 18). Suomessa lainsäädäntö sekä myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapseksi jokaisen alle 18-vuotiaan henkilön (L13.4.2007/417, YK:n lasten oikeuksien sopimus, [viitattu 23.5.2019].)

Lapsuuden käsite on kuitenkin liukuva, ja sen määrittelyyn vaikuttaa vahvasti se, mistä teoreettisesta taustasta sitä tarkastellaan (Karlsson 2012, 18). Lapsuuden määrittelyyn ja sen arvostukseen vaikuttavat ympärillä oleva kulttuuri ja elettyvä aikakausi. Esimerkiksi sukupuoli ja sosiaalinen asema määrittelevät yhä usein lapsen todellisia mahdollisuuksia ympäri maailmaa. Lapsuus onkin yhteiskunnallinen ilmiö, jossa sen rajat voivat olla joko hyvin tiukkoja tai häilyviä, riippuen ympärillä olevasta kulttuurista ja ajasta. Lapsuuden määrittely liittyy aina aikuisuuteen, lapsuutta tarkastellaan suhteessa aikuisuuteen, samoin kuin aikuisuutta tarkastellaan suhteessa lapsuuteen. (Bardy 2013, 50.)

Yhdessä aikuisuuden ja lapsuuden määrittelyssä aikuisuus nähdään yleisesti olemisena (engl. being) ja lapsuus puolestaan tulemisena (engl. becoming). Tällöin aikuisuus nähdään vakaana ja valmiina, riippumattomana. Lapsuus puolestaan näyttäytyy epätäydellisenä ja muuttavana, riippuvaisena. (Paju 2013, 12.) Marjatta Bardyn (2013, 5051) mukaan lapsuutta voidaan määritellä karkeasti neljän eri ulottuvuuden kautta. Ensimmäisen ulottuvuus määrittelee lapsuuden olevan lapsen iässä olevan ihmisen elämää. Se näyttäytyy muille konkreettisesti. Toisen ulottuvuuden mukaan lapsuus on lapsiväestölle varattu tila yhteiskuntarakenteessa. Se muovailaan ja määritellään eri tavoin eri yhteiskunnanrakenteissa, kuten lainsäädännössä, perhe- ja lapsipolitiikassa tai eri instituutioissa kuten koulussa tai varhaiskasvatuksessa. Kolmas ulottuvuus näkee lapsuuden osana aikuismielen rakennetta. Se kulkee läpi ihmisen koko elämänkaaren, vaikuttaen aikuisen mieleen esimerkiksi tapoina toimia tai tuoden muistoja, tapoja katsoa maailmaa. Neljännen ulottuvuuden mukaan lapsuus on kulttuurisessa syvyydessä oleva aikuispolvien lapsuuden kerrostuma. Aikuiset määrittelevät eri kulttuureissa ja eri aikakaudella lapsuuden eri

tavoin, riippuen siitä, millaista aikuista sen hetken yhteiskunnassa tarvitaan tai pidetään arvossa. Lapsuus on siis suhdekäsite, joka aukeaa eri tavoin riippuen siitä, mistä ulottuvuudesta sitä tarkastellaan.

Lasten omien kokemusten näkyväksi tulemista edistää lapsinäkökulmainen tapa tehdä tutkimusta sekä etnografinen tapa tehdä tutkimusta. Näitä tutkimuksia yhdessä soveltaessa käytetään nimitystä etnografinen lapsuudentutkimus. Molemmissa näkökulmissa tutkijoiden keskeisenä ajatuksena on, että lasten kokemuksia ei voida saada täydellisesti selville, koska ne ovat vahvasti sidoksissa lapsen aikaisempaan elämän historiaan, eikä tutkijan ole mahdollista oppia tietämään siitä kaikkea. (Lähteenmäki 2012, 288.)

Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen avulla tavoitellaan lasten omia näkökulmia ja lasten tuottamaa tietoa. Siinä pyritään kuuntelemaan lapsilta saatuja viestejä ja nostetaan esille ja analysoidaan lasten kokemuksia, painotuksia, näkökulmia, tapoja tehdä ja ilmaista asioita niiden kulttuurisessa, yhteiskunnallisessa, sosiaalisessa ja historiallisessa yhteydessä. (Karlsson 2012, 22–23.)

3.4 Lapsen haastattelu

Pienen lapsen kohtaamisessa on tärkeää luottaa lapsen omaan kykyyn ilmaista itseään. Aikuisen on luotava lapsiystävällinen kohtaaminen, jossa hän herkistyy lapsen erilaisille tavoille tuottaa tietoa. On tärkeää, että aikuinen ei aliarvioi lapsen kykyä tuottaa tietoa hänen ikänsä tai kehitystasonsa perusteella. (Muukkonen & Tuulensalo 2018, 133.) Sekä aikuiset että lapset voivat tuottaa tutkimustietoa lapsista. Aikuiset voivat kertoa omia kokemuksiaan omasta lapsuudestaan ja lapsuuden ympäristöstään, tai he voivat tuoda esiin omia näkemyksiään toimimisestaan lasten kanssa. Myös lasten ja aikuisten väliset erilaiset toimintatilanteet voivat olla tutkimuskohde. (Karlsson 2012, 44.)

Lasten kanssa tietoa voidaan tuottaa hyvin monella tavalla. Tiedon tuottamisen tapoja ovat esimerkiksi piirtäminen, kuvat, kirjoitelmat, sadut, päiväkirjat, pelit tai kertomukset. Osa näistä menetelmistä mahdollistaa lapsen oman näkökulman esiin tuomisen, mutta jotkut menetelmät voivat estää sen. Olennaista on, kuinka tiedon

tuottamisen eri menetelmiä käytetään. Tavat voidaan jakaa karkeasti kahteen toisistaan eroavaan tutkimusorientaatioon. Ensimmäinen on johdatteleva ja kyselevä, tutkijälähtöinen tapa, jossa tutkija pyrkii saamaan vahvistusta omille olettamuksilleen. Toinen tapa on narratiivinen, kertomiseen keskittyvä lähestymistapa. Siinä korostetaan lapsen kuuntelemisen tärkeyttä ja vastavuoroisuutta. (Karlsson 2012, 44.)

Tutkimuksessa aineistonkeruu on aina peruuttamaton vaihe, joten on tärkeää, että se suunnitellaan ja toteutetaan huolellisesti. Kyselylomake on pystyttävä rakentamaan niin, että vastaaja ymmärtää sen niin, miten tutkija on tarkoittanut. Yksiselitteisyys auttaa välttymään turhilta tulkinnoilta. (Valli 2018, 261.) Eniten virheitä tutkimustuloksissa aiheuttaa kysymysten muoto, jos vastaaja ei ymmärrä kysymystä, niin kuin tutkija on sen ajatellut; tulokset vääristyvät. Kysymysten on oltava yksiselitteisiä, eivätkä ne saa johdatella vastaajaa. (Valli 2015, 85.)

Lapsen haastattelemisen voi olla haastavaa. Haastattelijan on pohdittava, mikä on paras mahdollinen tapa haastatella lasta. Mitä täytyy muistaa kysyä, onko jotain mitä ei ainakaan saa kysyä? Samaan aikaan painotetaan sitä, kuinka tärkeää on ottaa puheeksi vaikeitakin asioita yhdessä lapsen kanssa. On huomioitava, että lapsi on herkästi johdateltavissa ja kuinka suuri riski on vaikuttaa lapsen muistelmiin ja kerrontoihin vääristäen, jos haastattelussa kysytään liian suoria kysymyksiä. (Korkman 2018, 29–30.)

Tutkijan on tiedostettava, että aikuisille hyvin soveltuvat tiedonkeruumenetelmät kuten paperilomakekysely tai haastattelu eivät välttämättä ole toimivin tapa lapsilta saadun tiedon keruussa. Aikuisen haastateltaessa lasta on aikuisen ja lapsen valtaero koko ajan läsnä. Esimerkiksi lomakehaastattelussa lapsi saattaa antaa sen vastauksen, jonka lapsi olettaa aikuisen mielestä olevan oikea. Yksi tapa pienentää aikuisen ja lapsen valtaeroa on toteuttaa haastattelut ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastatteluissa lapset kuuluisivat enemmistöön, jolloin lasten oma tapa puhua pääsisi mahdollisesti paremmin esille. Ryhmähaastattelussa lapset olisivat myös rennompia. (Nieminen 2010, 37.)

Haastattelijan valitsevat kysymykset vaikuttavat suuresti lapsen kertomukseen ja luotettavuuteen. Haastattelijan on oltava hyvin huolellinen muotoillessaan kysymyksensä, että ne eivät vaikuttaisi liikaa lapsen kertomuksen kulkuun. Jos lapsi muuttaa

haastattelussa vastaustaan ollakseen haastattelijalle mieliksi, puhutaan johdattelusta. Aivan nuorimmat lapset ovat kaikista suostuvaisimpia johdattelulle, mutta myös teini-ikäiset tai jopa aikuiset saattavat jossain tilanteissa olla hyvinkin alttiita johdattelulle. Johdattelulle alttiimpia ollaan tilanteessa, jossa kysymykset esittävät joko viranomainen tai muuten auktoriteettiasemassa oleva henkilö. Johdattelusta voidaan puhua myös tilanteessa, jossa aikuinen tuo kysymyksissään tai muulla tavoin ilmi sellaista tietoa, mitä lapsi ei itse ollut havainnut tai joka ei ole totta ja tämän jälkeen lapsi omaksuu tiedon omiin muistikuvuihinsa tai hän jopa luo sen pohjalta täysin uuden väärän muistikuvan ja käsityksen. (Korkman 2018, 32–33, 37.)

Haastateltaessa lasta tutkijan täytyy pystyä tekemään tarkoituksenmukaisia ja ymmärrettäviä kysymyksiä tai kerrontapyyntöjä lapselle, että hän saa lapsen tuottamaan omaa kerrontaa. Tutkijan on haastateltaessa kiinnitettävä huomio haastattelukysymyksiin ja keskustelun avauksiin, etteivät ne jo valmiiksi rajoita lapsen mahdollisuuksia vastata kysymykseen. Esimerkiksi tutkijan kysyessä, mikä tässä ympäristössä on kaunista, tutkija on jo valmiiksi rajannut kohteen kauniiksi tai, ei kauniiksi, eikä lapselle jää niin hyvää mahdollisuutta kertoa havaintojaan ympäristöstä. (Raittila, Vuorisalo & Rutanen 2017, 314–315, 322.)

Lasta haastateltaessa on monia erilaisia tapoja, eikä lapsen kielelliset kehityksen puutteet tai muut haasteet ole esteenä lapsen osallistumiselle. Lasten välillä on eroja, kuinka he itseään ilmaisevat. (Hyvärinen & Pösö 2018, 21.) Haastattelijan on tiedostettava, että lapsen kehitysvaihe ei välttämättä seuraa hänen kronologista ikäänsä. Tällöin tietyille ikäkaudelle suunnatun valmiin haastattelumateriaalin käyttö on haasteellista. Mikäli haastattelija huomaa haastattelutilanteessa, että lapsi vaikuttaa ikäistään nuoremmalta, on haastattelijan rohkeasti muutettava omaa puhe-tyyliään pienemmälle lapselle sopivaksi. (Peltonen 2018, 105–106.)

Tutkijan on annettava lapsen tarkkailla häntä vapaasti ja antaa lapsen tottua tutkijaan; puhumista tärkeämpää on ei-kielellinen viestintä. (Aarnos 2015, 165). Toiset lapset voivat ilmaista itseään esimerkiksi viittomakielen avulla tai vaikka tanssien tai piirtäen. Tärkeää on, että ammattilainen löytää yhteisen kohtaamisalueen lapsen kanssa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 21.) Suunniteltaessa tutkimuslomaketta on otettava huomioon lasten kielelliset sekä kognitiiviset taidot (Nieminen 2010, 37).

Parhaimmillaan tutkimushaastattelu on keskustelua lapsen kanssa. Se ei ole kasvatusta eikä opetustilanne, vaikka se tapahtuisikin koulun tai päiväkodin tiloissa. Tutkimushaastattelu on ainutlaatuinen vuorovaikutustilanne, jossa haastattelijan on oltava avoin ja kuunteleva keskustelija. Haastattelija pystyy tukemaan lapsen omaa kerrontaa sopivasti, huomioimalla lapsen yksilölliset voimavarat ja haastatteluympäristön asettamat vaatimukset. (Raittila ym. 2017, 330–331.) Haastattelutilanne on kahden eri ihmisen välillä tapahtuva vuorovaikutustilanne, jossa haastateltavaa täytyy arvostaa ja kunnioittaa. Haastateltavan mielipiteitä ei saa kyseenalaistaa, eikä haastattelija saa tuoda esille hänen omia mielipiteitään. (Kananen 2014, 89.)

Haastattelijan on tiedostettava, että lapsi on oman lapsuutensa paras asiantuntija. On haastattelijasta itsestään kiinni, millainen aineisto haastatteluista muodostuu. (Raittila ym. 2017, 332.) Tutkimusaineistoa keräävän haastattelijan on lapsia haastateltaessa mietittävä, millainen kokemus lapselle jää haastattelutilanteesta (Aarnos 2015, 164). Lasten haastatteluille luonteenomaista on muuttuvuus ja hetkittäisyys, joten haastattelijan on hyvä pitää ennakosuunnitelmansa avoimina ja väljinä (Roos & Rutanen 2014, 27).

Alle kouluikäinen osaa jo puhua hyvinkin sujuvasti, mutta hän saattaa herkästi sekoittaa eri tiedonlähteet keskenään. Tästä ilmiöstä puhutaan nimellä memory source monitoring. Siinä lapsi tunnistaa muistikuvan väärin ja sekoittaa asioita, joita hän on kuvitellut tai nähnyt esimerkiksi televisiossa ja luulee kokeneensa ne todella. Aivan pienen lapsen kohdalla on vaikea arvioida, onko kyseessä memory source monitoring vai kielellisen kehityksen asettamat rajoitteet. (Korkman 2018, 34–35.)

Lapsen kulttuuritausta voi myös vaikuttaa lapsen tapaan kertoa asioista ja muistella niitä. Eri kulttuureissa on esimerkiksi erilaisia tapoja, kuinka ajankulku määritellään, tai millainen on tapahtumien ajallinen ulottuvuus. Muistitutkimuksen valossa voidaan sanoa, että parasta on lapsen antaa rauhassa ja omaan tahtiinsa ja omaehtoisesti kertoa omista kokemuksistaan. Lapsi voi tarvita aikuisen ohjausta pysyäkseen asiassa, mutta aikuisen on vältettävä esittämästä suorita kysymyksiä ja yrittää saada lapsi kertomaan asioista mahdollisimman itsenäisesti. (Korkman 2018, 35–36.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käyn läpi opinnäytetyöni toteuttamista, siinä käytettyjä tutkimusmenetelmiä, aineiston keräämistä ja analysointia. Kerron myös tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta.

4.1 Opinnäytetyön tutkimustehtävät

Työskentelen itse päiväkodissa ja opintojen alusta asti tiesin, että haluan tehdä lapsiin liittyvän opinnäytetyön. Keväällä 2019 kuulin Child-up-tutkimushankkeesta ja mahdollisuudesta tehdä oma opinnäytetyö yhteistyössä hankkeen kanssa. Tämä oli minun mielestäni hieno tilaisuus päästä tekemään työ itseäni kiinnostavasta aiheesta ja päästä osaksi hankkeen toteuttamista. Omassa työssäni päiväkodissa olen päivittäin tekemisessä lasten kanssa ja mielestäni oli hyvin mielenkiintoista päästä tutkimaan sitä, kuinka lapset voivat olla osana tutkimusta.

Tutkimuskysymyksiksi valitsin seuraavat:

1. Mitä täytyy ottaa huomioon, kun lapsilta halutaan saada tietoa?
2. Millaisia tiedonkeruutapoja voidaan käyttää lapsia koskevassa tutkimuksessa? Miten tutkimukseen valitut tiedonkeruumenetelmät toimivat?
3. Miten lapsen ääni saadaan kuuluviin tutkimuksessa?

Minua kiinnostaa, saadaanko lapsilta tietoa? kuinka hyvin siinä tutkijan näkökulmasta onnistutaan. Teoriaosuudessa käsittelem tutkimuksen erityispiirteitä, jotka tulevat esille, kun lapset ovat osana tutkimusta. Esimerkiksi lasten kerronnan erityispiirteitä ovat ennakoimattomuus, sekä teemojen monipuolisuus ja leikin näkyminen kerronnassa (Raittila ym. 2017, 312). Haastatteluiden jälkeen käyn läpi, tuliko näitä erityispiirteitä esille omassa tutkimuksessani. Tutkimuksen on tarkoitus tuottaa tietoa, jota voidaan käyttää päätöksenteon ja ymmärryksen tukena (Kananen 2014, 19).

4.2 Child-up -tutkimushanke

Opinnäytetyöni teen yhteistyössä Child-up-tutkimushankkeen kanssa. (Euroopan komission rahoittamassa tutkimus- ja innovaatiohankkeessa ”Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading Policies of Participation”, tuttavallisemmin Child-up. Hankkeessa on mukana seitsemän eri Euroopan maata; Belgia, Suomi, Saksa, Italia, Puola, Ruotsi ja Iso-Britannia. (Child-up 2019–2021.) Hanke on saanut rahoituksen EU:n tutkimusta ja innovaatioita rahoittavasta Horisontti 2020-ohjelmasta. Suomen osuudesta vastaa Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Hankkeen koordinaattorina toimii italialainen University of Modena and Reggio Emilia. (SeAMK info 7.8.2018.)

Hankkeen kohteena ovat maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret. Hankkeen tarkoituksena on selvittää lasten kykyä osallistua ja vaikuttaa kotoutumisensa sosiaalisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Hanke toteutetaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen piirissä. Lisäksi tavoitteena on saavuttaa sellaisia lapsia ja nuoria, jotka asuvat vastaanottokeskuksissa tai ovat paperittomia. (Child-up 2019–2021.)

Opinnäytetyön aineistoni koostuu hankkeen ensimmäisestä tiedonkeruuvaiheesta varhaiskasvatuksen puolella. Suomessa hankkeen tutkimusosio toteutettiin Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan alueilla. Hankkeen ensimmäinen osio toteutettiin kyselytutkimuksena, johon pyrittiin saamaan varhaiskasvatuksen puolelta mukaan 10 eri yksikköä. Tavoitteena oli saada toteuttaa kyselytutkimus 100:lle 5–6-vuotiaalle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle. Osallistuin itse Child-up-hankkeen haastatteluiden toteuttamiseen varhaiskasvatuksen puolella.

Child-up-hankkeen kyselytutkimus toteutettiin varhaiskasvatuksen puolella toiminnallisella tiedonkeruumenetelmällä. Peruskouluikäisille toteutettiin kyselytutkimus, mutta varhaiskasvatuksen puolella sitä ei ole mahdollista toteuttaa samalla tavalla, koska lapset ovat niin nuoria eivätkä osaa esimerkiksi vielä lukea. Varhaiskasvatuksen puolella tutkimukseen pyrittiin saamaan osallistumaan 5–6-vuotiaita lapsia. (Child-up 2019–2021.)

4.3 Haastatteluiden toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Child-up-tutkimushankkeen päiväkotikäisten lasten haastattelut toteutettiin Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan alueilla. Haastatteluista sovittiin etukäteen päiväkotien johtajien kanssa joko puhelimitse tai sähköpostilla. Mukana olleet päiväkodit laittoivat lasten huoltajille tiedotteen ja lupakyselyn tutkimuksesta. Lupakyselyitä laitettiin huoltajille mahdollisuuksien mukaan heidän omilla äidinkielillään kuten saksaksi, venäjäksi tai viroksi. Päiväkodit ilmoittivat sitten, kuinka monta tutkimuslupaa sieltä on saatu. Haastattelijat menivät sovittuina ajankohtina päiväkoteihin tai kouluihin, joissa nämä tutkimukseen osallistuneet lapset olivat.

Jokaisella haastattelijalla oli mukanaan haastelussa valmiit kyselylomakkeet, jotka sisälsivät lapsilta kysyttävät kysymykset, lapsiryhmään liittyvät taustatietokysymykset sekä haastattelun ohjeistustekstin. Lisäksi haastattelijoilla oli mukanaan hankkeen kautta saadut hymynaama-kortit, Euroopan kartta, erilaisia kuvia, piirustuspaperia ja värikyniä. (Liite1.) Haastatteluista olivat toteuttamassa sosionomiopiskelijat, ylemmän korkeakoulututkinnon sosiaalialan opiskelijat sekä hankkeessa mukana olevat työntekijät.

Haastattelun ohjeistusteksti sisälsi selkeän ohjeistuksen, kuinka haastattelija voi esitellä itsensä ja kertoa Child-up-tutkimushankkeesta lapselle. Ohjetekstissä lapselle korostettiin, että ei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia ja että kysymyksiin ei ole pakko vastata ja lapsi voi halutessaan lopettaa haastattelun, milloin vain. Euroopan kartan avulla haastattelija pystyi näyttämään lapselle, mitkä maat ovat hankkeessa mukana. Hymynaamakortit olivat lapset apuna vastaamisessa ja niiden käyttöä harjoiteltiin erilaisten kuvien avulla. Haastattelun lopuksi lasta pyydettiin piirtämään itsensä päiväkodissa.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja haastatteluja. Strukturoidussa haastattelussa haastattelijalla on käytössään valmiit kysymykset valmiina vastausvaihtoehtoineen. Strukturoidusta haastattelusta käytetään myös nimitystä standardoitu haastattelu. Standardoidun haastattelun vastakohtana voidaan pitää standardoimatonta, eli strukturoimatonta haastatteluja. Puolistrukturoitu haastattelu löytyy näiden kahden välimaastosta. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11.) Kysymykset esitettiin kaikille haastateltaville samassa järjestyksessä ja osassa kysymyksissä lapsille esitettiin myös

valmiit vastausvaihtoehdot. Osa kysymyksistä oli avoimia kysymyksiä, joihin ei ollut olemassa valmiita vastausvaihtoehtoja.

4.4 Opinnäytetyön aineisto

Opinnäytetyöni aineisto koostuu omista muistiinpanoistani lasten haastatteluista, tutkimuspäiväkirjastani sekä myös muiden tutkijoiden tekemistä kirjallisista muistiinpanoista. (Taulukko 1.) Opinnäytetyöni aineistossa on mukana muistiinpanoja esi-kouluikäisten sekä 3–5-vuotiaiden haastatteluista. Aineiston muistiinpanot koostuvat 65 lapsen haastatteluista. Kaikki haastateltavat eli ne lapset, joiden huoltajat olivat antaneet luvan haastatteluille, halusivat myös itse osallistua haastatteluun.

Taulukko 1. Opinnäytetyön aineisto

Aineisto	Aineistomuoto	Määrä	Koodaustunnus
Tutkimuspäiväkirja	Kirjallinen, päiväkirjan muodossa omia ajatuksia/havaintoja	20 sivua	TP
Muistiinpanot omista haastatteluista	Litteroitu kirjalliseksi	13 sivua	OH (V1–10)
Muiden tutkijoiden muistiinpanot haastatteluista	Kirjallisina	13 sivua	MH (V11–21)
Lasten haastattelu- vastaukset ja piirrokset	Vastauslomakkeet ja erilliset piirros-paperit	10 lomaketta ja 10 piirrosta	V

Omia muistiinpanojani kirjoitin ylös lyhyesti haastatteluiden aikana. Lisäksi haastattelun jälkeen kerroin omia havaintojani ääninauhurille. Kirjoitin haastatteluiden aikana ylös suoria lainauksia, mitä haastateltavat lapset sanoivat. Aineisto koostuu myös omasta tutkimuspäiväkirjastani, jota olen pitänyt koko opinnäytetyöprosessin ajan. Tutkimuspäiväkirjaani olen kirjannut ylös omia havaintojani ja tuntemuksiani opinnäytetyötä kirjoittaessa. Olen kirjannut ylös erilaisia kysymyksiä, mitä minulle on herännyt tätä tutkimusta tehdessä, sekä olen pyrkinyt kirjoittamaan aina heti ylös, kun minulla on tullut mieleen jokin asia, joka liittyy omaan tutkimustyöhöni. Haastatteluaineiston muistiinpanoista osa ollut englanninkielisiä, ja ne olen kääntänyt suomeksi. Lisäksi aineistona on 10 lapsen kyselylomakkeiden vastaukset ja piirustukset. Lapset piirsivät haastatteluiden lopuksi, kun kaikki kysymykset oli esitetty. Piirustukset olivat osa hankkeen aineistonkeruuta. Se, mitä lapset piirsivät ja mitä he kertoivat piirtäessään, on osa minun aineistoani, jonka käyn analyysivaiheessa läpi.

Aineistoon viitatessani olen käyttänyt koodaustunnusta, josta näkee, mistä aineisto on. TP- tunnus viittaa tutkimuspäiväkirjaani, OH-tunnus viittaa niihin haastatteluihin, jotka tein itse ja MH-tunnus viittaa muiden tutkijoiden tekemiin haastatteluihin. Tun- nus V viittaa lasten piirroksiin ja vastauksiin kyselylomakkeissa. OH- ja MH-tunnuk- sien perässä oleva numero kertoo sen, mistä muistiinpanosta on kyse. Olen nume- roinut muistiinpanot, jotta olen pystynyt käymään niitä läpi useaan kertaan ja vertai- lemaan niitä ilman, että ne olisivat sekoittuneet keskenään.

4.5 Etnografinen lähestymistapa

Lähestyn omia tutkimuskysymyksiäni laadullisen tutkimuksen keinoin. Tutkimukseni tiedonkeruuvaihe täyttää etnografisen tutkimuksen piirteitä. Tutkimukseni aineisto koostuu omista havainnoistani ja kokemuksistani haastatteluista sekä muiden haas- tattelijoiden ylös kirjoittamista havainnoista ja aiemmin kerätystä teorian tiedosta. Et- nografisessa tutkimuksessa käytetään usein erilaisia tutkimusmenetelmiä rinnak- kain, ja siinä voidaan yhdistää laadullisia ja määrällisiä tutkimustapoja (Pole & Mor- rison 2003, 2–3; Kananen 2014, 54).

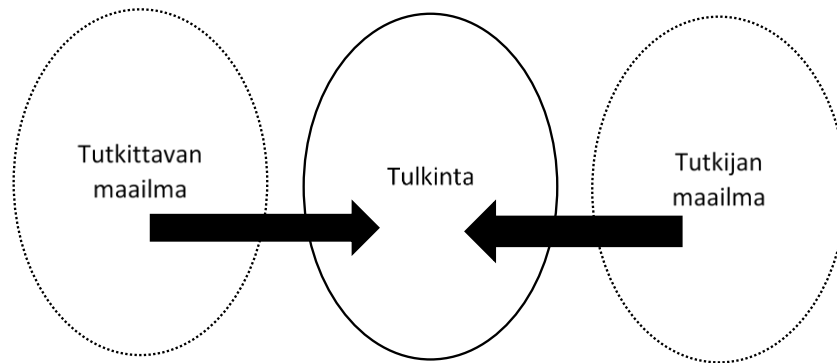
Etnografista tutkimusta tehdään ihmisten parissa, niin kutsutulla kentällä. Etnogra- fioita on monenlaisia, mutta niille kaikille ominaista on, että etnografi havainnoi ja

osallistuu kentällä. Samaan aikaan etnografi tiedostaa ei-tietävänsä. Etnografisessa tutkimuksessa kieli ja käsitteet esiintyvät jäsenyyksenä näkemästämme ja kokemastamme maailmasta aina jostakin tietyistä näkökulmista. Meidän saamamme tieto on vain osittaista, tilannesidonnaista sekä sitä muodostuu jatkuvasti lisää. Etnografia haastaa käsityksen täydellisestä yhteisymmärryksestä tai täydellisen totuuden tavoittelusta. Etnografi kysyy kentällä toimiessaan alustavat kysymyksensä, hän havainnoi ja osallistuu. Etnografi voi myös pyytää suoraan opettamaan häntä tai näyttämään hänelle, jotta hän voisi ymmärtää. (Hakala & Hynninen 2007, 213–214.)

Myös Yliraudanjoki (2015, 256) toteaa etnografian haastavan käsityksen siitä, että täydellinen yhteisymmärrys olisi mahdollista. Tutkijan ei ole mahdollista löytää täydellistä totuutta edes teoriassa. Kananen (2014, 56,59) korostaa tieteellisen tutkimuksen olevan aina syy-seuraussuhteiden selvittämistä. Etnografisessa tutkimuksessa syy-seuraussuhteiden etsimisen kohteena ovat ihmiset eli toimijat, tutkimuksen tarkoitus on ymmärtää heidän käyttäytymistään. Jos tutkija ei kykene saamaan kohdekulttuurin näkemyksiä tutkimusaineistoksi, ei hän pysty selittämään myöskään tutkittavan ilmiön toimintaa.

Tutkija toimii etnografisessa tutkimuksessa itse tiedonkeruuvälineenä, hän tekee päätökset siitä, mitä tietoa hän kerää ja miten ja paljonko hän sitä kerää (Kananen 2014, 52). Etnografinen tieto rakentuu tutkijan havainnoinnista, osallistumisesta, keskusteluista ja haastatteluista, samalla kentältä kerätty tieto mahdollistaa tutkijan kyseenalaistamaan omia olettamuksiaan ja itsestäänselvyyksiä. (Hakala & Hynninen 2007, 214.) Etnografisessa tutkimuksessa tutkijalla on aineiston kerättyään hallussaan tietynlainen palapeli, jolle hänen tulee löytää uskottava ja luotettava perustelu (Kananen 2014, 28).

Etnografisen tutkimuksen tarkoitus on pystyä ymmärtämään ja näkemään tutkittavaa ilmiötä syvällisesti. Tutkittavasta ilmiöstä tai kohteesta syntyy etnografisen tutkimuksen tuotoksena niin sanottu ”tiheä” kuvaus. Etnografista tutkimusta tehdessä kaksi ajatusmaailmaa kohtaavat eli tutkijan maailma ja tutkittavan maailma. (Kuva 1, Kananen 2014, 55–56.)

Kuva 1. Tutkijan ja tutkittavan maailma/kulttuuri (Kananen 2014, 55).

Tutkijan täytyy kokea tutkittavan kulttuuri ja ympäristö voidakseen ymmärtää sitä, se edellyttää tutkijalta kohdekulttuuriin tutustumista. Jos tutkija tekee tulkintoja tutkittavasta kohteesta oman maailmansa ja oman ajatusmaailmansa kautta, voivat tulkinnat olla helposti väriä. Etnografisessa tutkimuksessa, kuten muissakin tutkimuksissa nousee esille kysymys, kumman ehdoilla tutkimusta tehdään, kun molemmat, sekä tutkija että tutkittava, elävät eri maailmoissa. (Kananen 2014, 54–55.)

Tutkimuksessani haluan ymmärtää lasten käyttäytymistä haastattelutilanteissa. Miksi he toimivat niin kuin toimivat, miksi he vastaavat niin kuin vastaavat? Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet lasten haastattelutilanteisiin? Etnografisessa tutkimuksessa kyse on aina ymmärtämisestä, tutkimuskohdetta halutaan ymmärtää mahdollisimman hyvin (Kananen 2014, 57).

4.6 Analyysimenetelmä tutkimuksessa

Tärkeää on, että tutkija pureutuu ja tarkastelee aineistoa jo sen keruuvaiheessa tai mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen. Analyysin aloittamiseen heti aineiston keruuvaiheen jälkeen on montakin syytä. Aineisto on vielä uusi ja motivoi tutkijaa. Myös jos tutkija huomaa, että häneltä puuttuu jotain oleellista, hänen on helpompi

täydentää ja selventää asiaa heti haastattelujen jälkeen. Samaan aikaan on muistettava, että yksittäisiä tuloksia tulisi pyrkiä katselemaan väljemmästä perspektiivistä ja hahmottaa koko kokonaisuus. Tämä puolestaan vaatii tutkijalta ajallisen etäisyyden ottamista tutkimusongelmiin. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 135.)

Kirjoitin omat haastattelumuistiinpanoni haastatteluiden jälkeisenä päivänä koneella puhtaaksi. Haastatteluiden jälkeen kerroin myös omia ajatuksiani ääninauhurille ja nämä äänitiedostot litteroin koneelle haastatteluiden jälkeisinä päivinä. Lisäksi Child-up -hankkeen tutkija pyysi minua syöttämään lasten antamat vastaukset sähköiseen muotoon, joten kävin ne läpi vielä seuraavina päivinä. Koin hyväksi, lähteä käymään aineistoa heti läpi, koska asiat olivat minulla hyvin mielessä ja olin todella motivoitunut tutkimaan aineistoani tarkemmin.

Opinnäytetyöni aineisto on monipuolinen, joten valitsin analyysitavaksi diskurssi-analyysin. Diskurssianalyysiä varten aineiston ei tarvitse olla mikään suuri ollakseen havainnollinen ja ajatuksia herättävä (Hirsjärvi & Hurme 2015, 155–156). Olisin toivonut oman aineistoni olevan suurempi, ja alkuperäinen ajatukseni oli ollut nauhoittaa tai kuvata lasten haastattelut. Tämä jäi kuitenkin pois, koska siihen minun olisi täytynyt pyytää lasten huoltajilta vielä erikseen lupa ja jo pelkkään tutkimukseen osallistumisen lupakyselyt olivat tuottaneet niin paljon haasteita hankkeen parissa työskenteleville, että päätimme unohtaa kuvaamiset ja nauhoittamiset.

Diskurssianalyysi ei ole yksi ja ainoa selkeärajainen tutkimusmetodi, vaan se pikemminkin koostuu väljästä teoriakehyksestä, joka pitää sisällään useita erilaisia metodisia sovelluksia (Vilka 2015, 175). Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016,26) näkevät diskurssianalyysin teoreettisen viitekehyksen muodostuvan viidestä tekijästä. Ensimmäinen tekijä on oletus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. Käyttäessämme kieltä me merkityksellistämme eli konstruoimme ne asiat, joista me sillä hetkellä puhumme tai kirjoitamme. Diskurssianalyysi pyrkii tuomaan näkyväksi erilaiset konstruktioit.

Toinen Jokisen ym. (2016, 26–28) mainitseva tekijä on oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta. Merkitysten katsotaan syntyvän suhteessa toisiinsa, kuten esimerkiksi värit. Värit perustuvat keskinäiseen erottumiseen, ja niiden merkitykset kuten sininen tai punainen rakentuvat

suhteessa toisiinsa. Käytämme omassa arkikielessämme jatkuvasti erilaisia keskinäisiin merkityseroihin perustuvia lajitteluja, puhumme esimerkiksi savolaisista tai hämäläisistä. Meillä on käytössämme myös erilaisia dikotomioita eli kahtiajakoja, jotka perustuvat myös siihen, kuinka olemme jäsentäneet sosiaalista todellisuutta erilaisten merkityserojen kautta. Diskurssianalyysissä ajatus konstruktivisista merkityseroista sisältää ei-heijastuvuuden idean. Sen mukaan kieltä tai kielenkäyttöä ei pidetä todellisuuden kuvana. Diskurssianalyysissä tutkija kiinnittää huomionsa siihen, kuinka esimerkiksi savolaisuus tai hämäläisyys näyttäytyy. Hän ei lähde vertailemaan näitä kahta valmiiden kategorioiden kautta, vaan hän keskittyy esimerkiksi siihen, kuinka niitä puheessa tuotetaan tai millaisia itsemäärittelyjä tai keskinäisiä eroja tuodaan keskusteluissa esille.

Kolmas tekijä on oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta. Diskurssianalyysissä aineiston vuorovaikutuksellisuus koetaan arvokkaaksi. Analysoitavaa toimintaa tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa tapahtuvana ja toiminta halutaan suhteuttaa siihen. Neljäs tekijä on oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin. Diskurssianalyysissä ei tarkastelun keskeisimpänä kohteena ole yksilö, vaan sosiaaliset käytännöt. Kiinnostus kohdistuu tutkittavan minän rakentamiseen ja sen prosesseihin. Esimerkiksi jos tilanteessa on sekä solvattu että solvaaja, kuinka heidän minänsä rakentuvat keskustelun jatkuessa. Diskurssianalyysin avulla voidaan tuoda ilmi myös muita positioita, kuin mitä solvaaja ja solvattu tavallisesti saavat. (Jokinen ym. 2016,26, 43–44.)

Viides tekijä on oletus kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta. Diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita siitä, mihin kielenkäyttäjä käyttää kulloinkin tiettyä ilmaisua ja mihin se ilmaisu johtaa. Diskurssianalyysin avulla pyritään tuomaan esille näitä ideologisia seurauksia, joita kielenkäyttäjien ilmaisut tuovat esille. Diskurssianalyysin avulla voidaan nostaa esille sellaisia sosiaalisen todellisuuden jäsennyksiä, jotka eivät muuten tulisi ilmi. Jokainen tutkimusongelma ja -asetelma kuitenkin määrittelee pitkälti sen, kuinka merkittävään osaan kukin näistä lähtökohdista tutkimuksessa asettuu. (Jokinen ym. 2016, 26, 49–50.)

Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 13–14) määrittelevät diskurssitutkimuksen olevan kielenkäyttäjien, ajan, tilanteen ja paikan tutkiskelua. Diskurssitutkija ei katso pelkästään sanan kielellistä hahmoa, vaan hän tarkastelee, kuinka ihmiset käyttävät

sanaa eri tilanteissa, paikoissa ja aikana, ja kuinka sanan käyttöä perustellaan. Mäntynen ja Pietikäinen näkevät diskurssitutkimuksen keskeisimpänä näkemyksenä olevan ajatus kielestä sosiaalisena toimijana. Kieltä ja sen sanoja voidaan käyttää eri tavoin eri tilanteissa, myös ilmaisut saavat tilanteen mukaan erilaisia merkityksiä.

Luin omaa aineistoani useaan kertaan läpi, minkä jälkeen aloin poimia aineistossa esiintyviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Diskurssianalyysissä aineistoa käydään läpi hyvin yksityiskohtaisesti ja siinä pyritään löytämään aineistossa esiintyviä eroja ja yhtäläisyyksiä, diskurssianalyysin tarkoitus on myös nostaa esille mahdolliset poikkeavuudet aineistossa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 155.) Etsin aineistosta puhetapoja, kuinka samasta asiasta käytetään erilaisia ilmauksia. Etsin myös kohdat, joista löytyy yhteneväisyyksiä muiden haastattelijoiden tekemien muistiinpanojen kanssa. Aineistosta löysin myös selkeitä poikkeuksia ja eroavaisuuksia, kuinka haastattelutilanteet olivat sujuneet.

Analysoidessani aineistoani huomasin osan aineistosta olevan pieniä kertomuksia haastatteluista. Osa haastattelijoiden muistiinpanoista oli hyvin tarkkoja, ja ne etenivät ajallisesti synnyttäen näin pieniä kertomuksia haastattelutilanteista. Kerronnallisen eli narratiivisen haastattelun lähtökohtana on luoda tutkijan aineistoksi kertomuksia (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Koin aineistoni täyttävän sekä diskurssianalyysille että myös kerronnalliselle analyysille ominaisia piirteitä. Narratiivista analyysiä sovelsin diskurssianalyysin jälkeen. Diskurssianalyysin avulla olin etsinyt aineistosta erilaisia ilmaisuja ja puhetapoja. Nostettuani näitä esille, aloin hyödyntää narratiivista analyysia.

Aloin lukea aineistoa uudestaan läpi sen jälkeen, kun olin paneutunut ensiksi narratiiviseen analyysitapaan paremmin. Kertomus määritellään usein yksinkertaisimmillaan olevan se, kun joku kertoo toiselle, mitä tapahtui. Kertomuksen tulisi aina sisältää vähintään kaksi eri tapahtumaa, jotta jokin ennättäisi muuttua. Muutos, transformatio ja prosessi ovat niitä tekijöitä, jotka tekevät kertomuksen ja niiden tutkimisen kiehtovaksi. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189.).

Kerronnallisuutta voidaan lähteä hakemaan jo kerronnallisen haastattelun avulla. Siinä tutkija pyytää kertomuksia, hän antaa tilaa kertomiselle ja esittää haastateltavalle sellaisia kysymyksiä, joihin hän olettaa saavansa vastauksesi kertomuksia. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191.) Tämän tutkimuksen tiedonkeruuvaihetta ei toteutettu kerronnallisen haastattelun kautta, vaan useisiin kysymyksiin oli olemassa valmiit vastausvaihtoehdot. Haastattelihoita pyydettiin tekemään omista haastattelutilanteistaan haastatteluiden jälkeen muistiinpanot, jossa he kuvailivat haastattelutilannetta mahdollisimman laajasti ja tarkasti. Heille oli annettu muutamia kysymyksiä, joihin heidän toivottiin vastaavan. (Liite 1.)

Lähdin analysoimaan niitä teemoja, jotka olin aineistosta nostanut esille käyttäen diskurssianalyysia. Narratiivista analyysiä käyttäen analysoin esille nousseiden teemojen sisältöä poimimalla aineistosta teemoja ilmentäviä lausumia. Tuloksia analysoinnissa hyödynsin David Hermanin (2009,14) neljää kerronnallisuuden ulottuvuutta; tilanteisuus, ajallisuus, käännekohtat ja kokemukset. Analyysissä kiinnitin huomioni erityisesti siihen, kuinka nämä eri ulottuvuuden tulevat esille omassa aineistossani. Etsin ja erottelin aineistosta kuvauksia, joissa kuvataan haastattelutilannetta, tuodaan esille erilaisia ajallisia ilmauksia, käy ilmi erilaisia käännekohtia tai häiriötekijöitä tai haastattelija kuvaa jollain tapaa omia kokemuksiaan haastattelusta tai tuo esille lapsen kokemuksia haastattelutilanteesta.

Tilanteisuus näkyy aineistossani siinä, kuinka haastattelijat kertovat haastattelutilasta, fyysisestä ympäristöstä. Ajallisuus tulee ilmi, kun puhutaan haastatteluiden kestoista ja tuodaan ilmi muita ajallisia ilmauksia. Käännekohtia ovat erilaisia häiriötekijät, joita aineistossa tulee esille. Häiriötekijät voivat olla muualta kuuluvia ääniä tai ne voivat olla haastateltavan omia inhimillisiä käyttäytymisen muotoja suhteessa siihen, kuinka ”normaali” haastattelutilanne etenisi. Kokemuksellisuus tulee esille aineistossa, kun haastattelijat tuovat esille omia ajatuksiaan tai pohdintojaan ja kokemuksiaan haastatteluista.

Aaltonen ym. (2019,4, 26) ovat omassa tutkimuksessaan tarkastelleet, kuinka Hermanin kerronnallisuuden ulottuvuudet näkyvät heidän aineistossaan. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, kuinka maisema ilmenee 60–65-vuotiaiden kirjoittamissa teksteissä, jotka he olivat lähettäneet Elämän konkari -kirjoituskilpailuun. Aineiston pe-

rusteella he tulkitsivat, että kaikki Hermanin mainitsevat ulottuvuuden ovat löydetävissä kirjoituksista. Hermanin ulottuvuuksien avulla Aaltonen ym. pystyivät näyttämään, että maisemalla oli kerronnassa paikkansa.

Koin, että analyysitavassani sekoittuivat niin diskurssi- kuin narratiivinenkin analyysi. Diskurssin avulla sain nostettua aineistosata erilaisia ilmaisuja ja kielen käytön tapoja. Narratiivisuutta hyödyntäen sain tuotua näiden ilmaisujen ja kielenkäytön merkityksiä ilmi. Analyysitavat ikään kuin täydensivät toisiaan ja niiden käyttäminen rinnakkain sopi aineistoni analysointiin hyvin. Narratiivista analyysiä hyödynsin tulokset-osiossa diskurssianalyysin avulla nousseisiin ilmauksiin käyttäen Hermanin (2009, 14) kerronnallisuuden ulottuvuuksia. Etsin tuloksista näitä ulottuvuuksia, lukemalla tuloksia läpi useaan kertaan ja ympyröimällä tekstistä ilmauksia, jotka sopivat Hermanin laativiin ulottuvuuksiin. Otin aina yhden ulottuvuuden kerralla ja aloin sen avulla käymään tuloksia läpi etsien, näkyykö kyseinen ulottuvuus tekstissä.

Narratiivista metodikirjallisuutta luonnehditaan ideapankiksi, josta jokainen tutkija voi löytää ja muokata oman analyysimenetelmänsä omaan tutkimukseensa sopivaksi (Hänninen 2015, 161). Tutkimukseni tuloksissa nousevat esille sellaiset asiat, jotka toistuivat aineistossa useaan kertaan tai jotka erosivat selkeästi toisistaan. Tuloksissa nostan esille myös suoria lainauksia aineistosta, joiden avulla pyrin tuomaan näkyväksi erilaisia ilmaisuja esille nousseista teemoista. Johtopäätös-osion päätän koontiin, jossa käyn läpi tuloksista nousseet Hermanin (2009, 14) kerronnallisuuden ulottuvuudet ja niiden merkityksen onnistuneen lapsihaastattelun kannalta.

4.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Suomessa kaikilla tieteenaloilla työskenteleviä tutkijoita ohjaavat samat yleiset eettiset periaatteet, ja ne löytyvät tutkimus eettisen neuvottelukunnan (TENK) verkkosivuilta. Ensimmäinen periaate korostaa ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Toinen periaate korostaa aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön ja luonnonmonimuotoisuuden kunnioittamista. Kolmas periaate korostaa tutkimuksessa mukana olevien turvallisuutta niin, että heille ei aiheudu tutkimuksesta haittoja, vahinkoja tai merkittäviä riskejä. (TENK 2019.)

Tutkittavan iästä riippumatta on noudatettava eettisiä periaatteita. Eettisiä periaatteita tulee noudattaa aina, kun tutkitaan ihmistä. (TENK 2019.) Tutkimusetiikan noudattaminen kulkee tutkijan mukana koko tutkimusprosessin ajan, aina ideointivaiheesta tutkimustulosten tiedottamiseen saakka (Vilkkä 2015, 41). Moraalisesta näkökulmasta katsottuna etiikka on osa meidän arkista elämäämme. Se on mukana kaikissa niissä tilanteissa, joissa mietimme omaa suhtautumistamme omiin ja muiden tekemisiin, sitä, mitä voi antaa tapahtua, mitä ei ja minkä takia. Tutkimusetiikkaa tarvitsemme erityisesti niissä tilanteissa, joissa tulee eri suuntiin vieviä intressejä ja tavoitteita. Tieteellisen tutkimuksen on samaan aikaan pystyttävä tuottamaan laadukasta ja täsmällistä tutkimustietoa, mutta sen tekeminen ei saa loukata tutkimuksessa mukana olevien ihmisten yksityisyyden suojaa. (Kuula 2006, 15,21.) Alasuu-tari (2010, 34) tiivistää tutkimusetiikan pitävän sisällään monitahoisia kysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi tutkittavien tietoiseen ja vapaaehtoiseen tutkimukseen osallistumiseen, tutkittavien yksityisyyden suojaamiseen sekä siihen, että tutkimustulokset raportoidaan tutkittavia arvostavalla tavalla.

Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen opiskelijan ammatillisen kehittymisen perustan muodostavat tutkinto-ohjelmakohtaiset kompetenssit Arenen (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto) mukaisesti. Seinäjoen ammattikorkeakoulu on linjannut sosiaalialan tutkintojen kompetensseina alan sisällöllinen osaaminen, etiikka, tutkiminen ja kehittäminen sekä johtaminen. Lisäksi Seinäjoen ammattikorkeakoulu painottaa yrittäjäosaamista ja laadunhallintaosaamista. (Kompetenssit sosionomi YAMK [viitattu 27.10.2019].)

Tutkimuksen tekemisen vaatimukseen voidaan liittää hyvän tieteellisen käytännön eli tutkimusetiikan noudattaminen. Tutkimusetiikan noudattaminen asettaa tutkimukselle lisävaateita. Tutkimuksen on oltava kurinalaista, täsmällistä sekä järjestelmällistä. (Vilkkä 2015, 31.) Seinäjoen ammattikorkeakoulu on sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistuksia tutkimuksen eettisistä periaatteista (SeAMK Intra, [viitattu 8.5.2020]).

Suomessa Child-up-tutkimushanke toteutetaan Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan seuduilla. Aluetta ei määritellä sen tarkemmin, vaan näin pystytään suojelemaan vastaajien henkilöllisyyttä. Lapsen ollessa tutkimuskohteena on hänen huoltajiltaan saatava lupa, että lapsi voi tutkimukseen osallistua. Lisäksi, jos tutkimus toteutetaan

esimerkiksi päiväkodilla, on myös päiväkodinjohtajalta saatava suostumus. Tutkijan on myös pohdittava jo etukäteen, kuinka hän saa lapselta itseltään suostumuksen osallistua tutkimukseen. (Raittila ym. 2017, 316.) Tutkimuksessa pyydettiin ensiksi tutkimusluvut päiväkodeilta, jotka haluttiin mukaan tutkimukseen. Tämän jälkeen varhaiskasvatuksen puolella on kysytty lupa sekä lasten huoltajilta tutkimukseen osallistumiselle. Haastattelutilanteissa on vielä kysytty jokaisen lapsen henkilökohtainen suostumus osallistua tutkimukseen.

Tutkimusetiikkaan kuuluu, että myös lapselle kerrotaan mahdollisimman ymmärrettävästi, mistä tutkimuksessa on kyse. Ei riitä, että vain lapsen huoltajia on informoitu tutkimuksesta. Voi olla, että lapsi ei tohdi puhua jostakin asiasta, koska pelkää siitä tulevia seuraamuksia. Lapselle ei tällöin ole välttämättä kerrottu ollenkaan tai selitetty tarpeeksi ymmärrettävästi, että kaikki, mitä lapsi kertoo haastattelussa, on täysin luottamuksellista. (Alasuutari 2005, 149.) Tulososiossa käydään tarkemmin läpi, kuinka lapsen oma suostumus tutkimukseen osallistumiselle on Child-up-tutkimushankkeessa varmistettu.

Luottamuksellisuus tulee säilyttää myös lapsitutkimuksissa. Jos tutkija on sitä mieltä, että hänen täytyy jokin kuulemansa asia välttämättä kertoa eteenpäin, hänen täytyy kertoa se lapselle ja perustella syyt. Esimerkiksi päiväkodissa tapahtuvan haastattelun sisällöstä ei tutkijalla ole oikeutta kertoa ryhmän kasvattajille vain vastatakseen heidän uteliaisuuteensa. (Raittila ym. 2017, 327.)

Tutkimusaineisto eli haastattelulomakkeet annettiin haastatteluiden jälkeen tutkimuksessa työskenteleville tutkijoille. Haastatteliijoille itselleen ei jäänyt tutkimuksesta mitään lasten henkilötietoja. Opinnäytetyöni aineistona toimivat haastattelijoiden tekemät muistiinpanot eivät sisällä tunnistetietoja, eikä niiden avulla voida tunnistaa haastattelupaikkoja tai haastateltavia lapsia. Lisäksi aineisto on säilytetty turvallisesti ulkopuolisten saavuttamattomissa ja tutkimuksen valmistuttua tuhottu.

5 TULOKSET

Tässä luvussa avaan työni tuloksia, jotka olen saanut aineistoistani. Tuloksia esitellessäni käytän aineistossani olleita suoria lainauksia. Olen koodannut lainaukset kirjainyhdistelmillä ja numeroin. Olen otsikoinut tulokset aikajärjestyksessä, lähtien käytännön järjestelyistä itse haastattelujen toteuttamiseen. Tuloksissa näkyy laadullisen tutkimuksen tyypillinen piirre, jossa tuloksia suuntaavat aiemmin hankittu teoriatieto aiheesta sekä uutta teoriaa nousee tutkijan kiinnostuksen suuntautumisen mukaan tarkasteltavista ilmiöistä (Kiviniemi 2018, 272). Tulososiossa hyödynnän Hermanin (2009, 14) määrittelemiä kerronnallisuuden ulottuvuuksia.

5.1 Haastatteluiden käytännöt

Lasten haastatteluja järjestettiin heidän päiväkodeissaan sekä kouluissa, joissa esiopetusikäiset lapset olivat. Lapsen huoltajilta pyydettiin kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumiselle. Päiväkodit välittivät tiedon tutkimuksesta ja lupalomakkeet lasten huoltajille. Tutkimuksessa mukana olleiden päiväkotien lapsiryhmissä oli suomalaisen lasten lisäksi lapsia, joilla oli jonkin muun maan kansalaisuus. Lisäksi ryhmissä oli maahanmuuttajataustaisia lapsia. Lapsiryhmien taustatiedot kysyttiin haastatteluiden aluksi ryhmän aikuiselta. Child-up-tutkimushankkeessa maahanmuuttajataustaiseksi lapseksi määriteltiin lapsi, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa.

Haastatteluluvat kysyttiin kaikilta tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien lapsilta, jotka kuuluivat iältään tutkimuksen kohderyhmään. Kaikkia niitä lapsia haastateltiin, joiden huoltajat olivat antaneet suostumuksensa. Lapsen taustalla ei ollut haastattelun kannalta merkitystä. Huoltajilta luvan saaminen lapsen tutkimukseen osallistumiselle ei ollut helppoa. Lupakyselyitä laitettiin päiväkodeissa kymmenille perheille, mutta lupa tutkimukseen osallistumiselle saattoi tulla muutamasta perheestä.

Ryhmässä on 27 lasta, joiden kolmen vanhemmat antoivat suostumuksen osallistua tutkimukseen. MH13

Esimerkiksi ryhmässä, jossa kolme lasta sai huoltajiltaan luvan osallistua tutkimukseen, 24 lasta ei saanut lupaa osallistua tutkimukseen. Kaikkia niitä lapsia käytiin haastattelemassa, joiden vanhemmat olivat antaneet suostumuksensa tutkimukseen osallistumiselle.

Huoltajat, joilta tutkimuslupaa kysytään, toimivat lapsensa ”portinvartijoina”. Heillä on valtuudet edustaa lastaan, tulkita, onko tutkimus heidän lapsensa edun mukaista, haluavatko he lapsensa siihen osallistuvan. Huoltajat voivat lapsen suojelun nimissä antaa lapsille mahdollisuuden ilmaista oma mielipiteensä tutkimuksessa ja mahdollisuuden vaikuttaa heiltä kerättävään tutkimustietoon, tai huoltajat voivat evätä lapselta nämä mahdollisuudet olemalla antamatta tutkimuslupaa. (Strandell 2010, 103.)

Sandbaek (1999, 191–194) on omista tutkimuksistaan pohtinut aikuisten portinvartijuutta suhteessa lapsen äänen kuulemiseen tutkimuksessa. Hänen tutkimuksensa tehtiin erilaisissa instituutioissa (lastensuojelu, lasten- ja aikuispsykiatria) ja tutkimuksissa asiakkaana olleiden lasten vanhemmista suurin osa oli kieltänyt lapsensa osallistumisen tutkimukseen. Vanhemmat toimivat siis portinvartijoina mahdollistaen näin lapsensa suojelemisen, mutta samalle he toimivat lapsen äänen ja näkökulmien esille tuomisen kontrolloijina.

Sandbaek (1999, 191–194) tuo esille, myös sen kuinka lasten luo on ylipäättään haastavaa päästä tekemään tutkimusta. Hänen on täytynyt ensiksi saada instituutio kiinnostumaan ja hyväksymään hänen tutkimuksensa, jotta he lähtevät mukaan siihen. Tämän jälkeen instituutio on antanut niiden huoltajien tiedot, joiden lapsia voi pyytää mukaan tutkimukseen. Sandbaekin on sitten täytynyt saada huoltajien suostumus siihen, että lapsen voivat osallistua tutkimukseen. Myös Child-up-hankkeessa on täytynyt ensiksi saada päiväkotija mukaan tutkimukseen, jonka jälkeen on vasta voitu päiväkotien kautta lähestyä huoltajia ja yrittää saada heidän suostumuksensa tutkimukseen, ja aivan viimeisenä on pitänyt viedä saada lapselta itseltään suostumustutkimukseen.

Alla oleva lainaus ei kerro, kuinka monta lupakyselyä päiväkodista laitettiin, mutta siitä käy ilmi, että lapsia on ollut kuitenkin päiväkodissa 150 ja 10 on saanut luvan osallistua. Syytä sille, miksi vanhemmat eivät antaneet suostumustaan Child-up -

tutkimukselle osallistumiseen, voidaan vain arvailla. Yksi selitys voi olla, että vanhemmat eivät muistaneet palauttaa lupalappuja tai heitä ei kiinnostanut koko tutkimus. Täytyy huomioida, että kaikki 150 lasta eivät luultavasti olleet tutkimuksen kohderyhmää, eli 5–6-vuotiaita.

150 lapsen päiväkodista saatiin lupa 10 lapsen osallistumiselle haastatteluun. Lupakyselyitä laitettiin usealle kymmenelle perheelle. TP

Päiväkotien välillä on suuria eroja tutkimuslupien saamisessa; kahden esiopetusryhmän lasten vanhemmista vain yhden lapsen huoltajat kielsivät lapsensa osallistumisen tutkimukseen. Kaikki päiväkodit käyttivät samaa tutkimuslupalomaketta, joten se ei ole voinut vaikuttaa lupien saamiseen.

Vain yhden esikouluikäisen lapsen huoltajat eivät antaneet suostumislupaansa tutkimukselle osallistumiselle. MH12

Myös päiväkodin johtajien suhtautuminen tutkimukseen osallistumiselle oli vaihtelevaa. Toiset johtajista pitivät tutkimusta tärkeänä ja halusivat olla toteuttamassa sitä. Yksi johtajista taas koki tutkimuksen turhana, ja että vanhemmat eivät siihen suostu.

Päiväkodin johtaja piti tutkimusta tärkeänä ja jakoi koteihin mieluusti materiaalit. MH14

Päiväkodin johtaja suhtautui epäilevästi tutkimuksen tekemiseen ja arveli, että vanhemmat eivät suostu...Hän sanoo tiukasti, mutta pahoittelee, että ei ole kiinnostunut mistään mistä ei ole hyötyä. MH13

Päiväkodin johtaja pitää päiväkotia suosittuna päiväkotina, jota toivotaan mukaan tutkimuksiin. Ovat avoimesti mukana. MH14

Päiväkodin johtajan kanssa oli helppo sopia haastatteluista. Hän otti minut iloisesti vastaan päiväkodilla ja oli järjestänyt hyvän rauhallisen tilan haastatteluja varten. TP

Aineistosta käy ilmi, että päiväkodissa, jonka johtaja suhtautui epäilevästi tutkimukseen, antoi ainoastaan muutama huoltaja suostumuksensa tutkimukseen osallistumiselle. Päiväkodin johtaja oli kertonut, että heille tulee lähes viikoittain kyselyitä erilaisiin tutkimuksiin ja tähänkin tutkimukseen heidät oli vain määrätty osallistu-

maan. Voi siis olla, että myös vanhemmat ovat kyllästyneet ainaisiin tutkimuslupakyselyihin, tai he voivat kokea, että lapset ovat olleet jo tarpeeksi monessa tutkimuksessa mukana.

Hermanin (2009, 14, 37) kerronnallisuuden yksi ulottuvuus on tilanteisuus. Hermanin mukaan kertomukset pitävät sisällään esittämisen muodon, joka muuttuu tilanteiden mukaan ja, jota täytyy tulkita siinä kontekstissa missä kertomus kerrotaan. Narratiivi on esitysmuoto, jota on aina tulkittava tietyssä valossa, tietyssä kertomistapauksessa. Aineistossa näkyy, kuinka haastatteluiden alkutilanteet ovat poikenneet toisistaan eli se, miten tutkimuskentälle päästään. Tilanteita ovat olleet ne hetket, kun tutkija on saapunut päiväkodille ja keskustellut tutkimuksesta päiväkodin johtajan kanssa. Suurin osa päiväkodin johtajista on kokenut tutkimuksen hyvänä mahdollisuutena ja he ovat halunneet mielellään osallistua tutkimukseen. Osalle johtajista tutkimukseen osallistuminen ei ole ollut niin mielekästä. Tutkijoille haastatteluihin pääsemistilanteet ovat olleet hyvin erilaisia, riippuen siitä, millainen vastaanotto heillä on ollut, ovatko he olleet niin sanotusti toivottuja vieraita.

Lasten haastattelut toteutettiin pääasiassa yksilöhaastatteluina. Haastatteluja on ollut tekemässä myös opiskelijaryhmä ja aineiston perusteella opiskelijat ovat tehneet haastatteluja pareittain. Toinen opiskelijoista on ollut haastattelijan roolissa ja toinen on havainnoinut haastattelutilannetta. Aineistosta nousee esille myös haastattelu, jossa saman ikäisiä sisaruksia on haastateltu yhdessä. Sisarusten haastattelussa haastattelijalla on kokenut toisen lapsista olleen selvästi dominantti vastaaja ja vastanneen kysymyksiin sisartaan nopeammin. Toista lapsista haastattelutilanne on selvästi häirinnyt, ja hän on ollut tilanteessa hyvin arka ja jättänyt osiin kysymyksiin vastaamatta.

Piia Roos (2015) on tutkinut lasten kokeman päiväkotiarjen jäsentymistä heidän omassa kerronnassaan. Roos haastatteli 37 lasta, lapset olivat iältään 4–6-vuotiaita, lisäksi Roos täydensi haastatteluja haastateltavien lasten tekemillä piirroksilla. Tutkimuksen tarkoituksena oli vahvistaa lapsen ääntä niin päiväkodissa kuin tutkimuskentälläkin. Roos kertoo omassa tutkimuksessaan kokeilleensa ensiksi ryhmähaastatteluja lapsille. Hän huomasi, että ryhmähaastatteluissa puheenvuorot eivät jakaantuneet tasaisesti, ja hänelle jäi tunne, että kaikkien lasten ääni ei päässyt esille. Ryhmähaastattelujen jälkeen hän kokeili parihaastatteluja, mutta myös niissä

sanavalmiimpi pari otti vetovastuun ja hiljaisempi lapsi saattoi vain myötäillä, pari haastattelu saattoi myös muuttua pelleilyksi. Viimeiset haastattelut hän päätti tehdä yhdelle lapselle kerrallaan, ja se oli hänen mielestään toimivin ratkaisu. (Roos 2015, 58.)

5.2 Haastattelutilat

Tilanteisuutta, joka on Hermanin (2009, 14,37) mukaan kerronnallisuuden yksi ulottuvuus, näkyy aineistossani fyysisten tilojen kautta, joita lähdin analysoimaan. Aineistossa mainitaan erilaisia fyysisiä ympäristöjä, joissa haastattelut toteutettiin. Tilat, joissa haastattelut toteutettiin, olivat hyvinkin erilaisia. Omat haastatteluni sain toteuttaa päiväkodin neuvottelutilassa, joka oli hyvin rauhallinen, toimistomainen tila. Muiden haastattelijoiden muistiinpanoista käy ilmi heidän toteuttaneen haastattelujansa päiväkodin lepohuoneessa, kotileikki-tilassa, erillisessä leikkihuoneessa, opettajien työtilassa, pienessä leikkitilassa, eteistilan vieressä, päiväkodin neuvotteluhuoneessa, koulun käytävällä, ruokailutilassa sekä pienessä erillisessä huoneessa luokkatilan lähetyvillä.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 2 olen koonnut aineistossa mainitut haastattelutilat. Olen käyttänyt haastattelutiloista niitä nimityksiä, jotka esiintyvät aineistossa. Taulukosta näkyy, kuinka haastattelijat ovat kuvailleet haastattelutilaa muistiinpanoissaan. Lisäksi, taulukosta käy ilmi haastattelijoiden ylös kirjaamat huomiot liittyen, haastattelutiloihin, esimerkiksi muualta kantautuvat äänet.

Taulukko 2. Haastattelutilat.

HAASTATTELUTILA	KUVAUS	MUUT HUOMIOT
Neuvottelutila	Rauhallinen tila. Keskellä suuri pöytä, jonka ympärillä tuolit. Nurkassa seinällä televisio. Takaseinällä ikkuna, josta näkymä parkkipaikalle.	Ruokailun aikana kantautui vaimeasti ääniä. Jo pienikin ääni saattoi viedä lapsen huomion pois haastattelusta
Leikkihuone	Suora näköyhteys ulos, ikkuna auki	Avoimen ikkunan kautta kantautui ääniä ja lapset juttelivat toisilleen sitä kautta. Lapsen keskittyminen herpaantui.
Opettajien työtila	Erillinen tila, näkymä ulos. Rauhallinen	
Erillinen leikkitala	Ahdas, komeromainen tila (Haastattelija kuvaa tilaa siivouskomeroa muistuttavaksi)	
Pieni huone päiväkodilla	Huone oli melko pieni, jossa oli iso matala pöytä. Näkymä ulos	Vastauksiin saattoi vaikuttaa näkymä ulos.
Kotileikkihuone	Pieni, rauhallinen tila	
Ruokailutila	Luokkahuonemainen ruokailutila	Muista huoneista kantautui ääniä. Haastattelujen aikana huoneessa kävi muita lapsia/aikuisia. Vaikutti silti, että lapset eivät häiriintyneet ulkopuolisista.
Nukkari (lepohuone)	Nukkariin kannettiin pieni pöytä, minkä äärellä haastattelut tehtiin.	Viereisestä huoneesta kantautui leikin ääniä.

Kuten edellisestä taulukosta käy ilmi, haastattelutilat ovat olleet hyvin erilaisia, toiset tilat ovat sopineet haastattelutiloiksi paremmin kuin toiset. Haastatteluissa häiriötekijöitä ovat olleet muista tiloista kantautuva puhe tai muut äänet, näköyhteys ulos tai käytävälle tai se, että huoneessa on käynyt muita henkilöitä. Opettajien työtilat ja neuvotteluhuoneet ovat olleet rauhallisia ympäristöjä, ja erilaisia häiriötekijöitä on ollut vähemmän. Ruokailutilassa tehdyissä haastattelutilanteissa on ollut useita erilaisia häiriötekijöitä. Sinne on kuulunut ääniä muista huoneista, sekä tilassa on kesken haastattelujen käynyt ulkopuolisia henkilöitä, sekä lapsia että aikuisia.

Kaikissa päiväkodeissa ei välttämättä ole ollut käytössä erillistä rauhallista neuvottelutilaa, missä haastattelu olisi voitu tehdä, tai se on voinut olla varattu. Voi olla myös, että päiväkodissa ei ollut mietitty itse haastattelutilaa sen tarkemmin, vaan haastattelijalla oli ohjattu lähimpään vapaaseen tilaan. Aineistosta käy ilmi, että osa haastattelutiloista oli rauhattomia ja niihin joko kantautui ääniä muualta, tai niistä oli suora näköyhteys esimerkiksi pihalle tai käytävälle, mikä vaikutti lapsen keskittymiseen haastattelutilanteessa. Aineistosta nousee esille, kuinka eri fyysiset ympäristöt eli tilat ovat vaikuttaneet toisiinsa.

Ulkona oli sälevarhojen takana isompia lapsia, jotka kävivät ikkunalla uteliaina...Lapsen keskittyminen hieman herpaantui, mutta vastasi hyvin kaikkiin kysymyksiin. MH14

Poikaa selvästi häiritsi ruokalasta kantautuvat äänet ja hänen päänsä kääntyi aina ovelle päin, kun pienikin ääni kuului ja samalla hän kohoteli kulmiaan. OH7

Haastattelutilat ovat vaikuttaneet lasten haastatteluihin, kun eri tiloista on kuulunut ääniä tai niihin on ollut näköyhteys. Lasten tarkkaavaisuus on siirtynyt helposti pois itse haastattelusta, jos haastattelutilaan on kantautunut muualta ääniä tai jos siitä on ollut suora näköyhteys johonkin missä on ollut muita lapsia. Kaikki tilat eivät ole olleet lasten haastattelemisen kannalta kovin toimivia. Kyttälän (2018, 224–225) mukaan tiedonkäsittelyssä oleellista on, että tarkkaavaisuus kohdistuu juuri suorittamisen kannalta oikeisiin asioihin. Jotta tehtävän suorittaminen onnistuisi, on tarkkaavaisuuden säilyttävä suunnattuna oikeisiin asioihin koko ratkaisuprosessin ajan. Erilaiset häiriötekijät ja muu epäolennainen tieto olisi suljettava pois mielestä. Mikäli

lapsen tarkkaavaisuus häiriintyy, on mahdollista, että lapsi jopa unohtaa, mitä oli tekemässä tai vastaamassa.

Päiväkodin melu on lapsille yksi stressin lähde. Kaikki lapset kärsivät melusta, mutta erityisesti melun haitoista kärsivät ne lapset, jotka ovat temperamentiltaan sensitiivisiä. Tällaisten lasten oppimiskyky saattaa kadota melussa kokonaan. Melu häiritsee myös lasten valikoivan tarkkaavaisuuden kehittymistä. Se vaikuttaa lapsen suoritustalouteen ja tehtävään sitoutumiseen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 90–93). Haastattelutilojen rauhattomuus on voinut vaikuttaa lasten haastatteluiden kulkuun. Heidän on voinut olla vaikea keskittyä heiltä kysytyyn asiaan ja antaa siihen vastauksensa. Melun haitat ovat vielä suurempia, kun puhutaan lapsista, jotka ovat vieraskielisiä tai keskittymishäiriöisiä (Keltikangas-Järvinen 2012, 93). Tässä tutkimuksessa on ollut mukana lapsia, joiden äidinkieli ei ole ollut suomi, joten heidän haastatteluihinsa ulkopuolelta kantautuvat äänet ovat voineet vaikuttaa merkittävästi. Lisäksi mukana haastateltavissa lapsissa on voinut olla myös keskittymishäiriöisiä lapsia.

Kesken haastattelun, tyttö nousi lähes seisomaan tuolille nähdäkseen ulos parkkipaikalle paremmin. Hän kertoi Joonan tulleen hoitoon ja istui takaisin alas.

Hänen päänsä pyöri myös muutenkin koko ajan ja aina, kun joku käveli huoneen ohi, hänen katseensa kääntyi oven vieressä olevaa ikkunaa kohti. OH5

Tytön nousemista tuolilla kesken haastattelun voidaan pitää haastattelun käännekohtana. Herman (2009, 14, 20) luonnehtii kertomuksen käännekohtaa häiriöksi, joka ilmenee, kun kertomus ei etenekään normaalissa kulussa, vaan tapahtuu jotain odottamatonta. Tytön nousemista tuolille ei voitu ennakoida, ja samalla hänen kertomuksensa vaihtoi suuntaa, tyttö alkoi kertoa näkemästään, hän ei vastannut enää siinä kohtaa mihinkään haastattelukysymykseen. Hermanin (2009, 20) mukaan käännekohdille kertomuksissa on tyypillistä, että niitä ohjaavat kertojan oman intressit. Tyttöä kiinnosti se, mitä hän näki ulkona, ja hän alkoi kertoa siitä.

Myös itse haastattelutilat ovat olleet usealle lapselle ilmeisesti uusi kokemus ja lapset ovat olleet hyvin kiinnostuneita heille uudesta ympäristöstä. He ovat esittäneet haastattelijalle kysymyksiä haastattelutilasta. Esimerkiksi yhdessä haastattelutilassa oli ollut televisio, ja useampi lapsi oli kysynyt haastattelijalta, miksi huoneessa

on televisio. Myös huoneessa olevat kaapit ja niiden sisältö oli kiinnostanut useam-
paakin lasta.

Hän kertoi olleensa aiemmin täällä huoneessa. Mutta kysyi heti, olenko
minä katsonut täällä tv:tä? miksi täällä on tv? Kerroin etten ole katsonut
ja ehkä täällä joku joskus katsoo sitä. OH5

Sitten hän kysyi, miksi huoneessa on tv? mitä tuolla kaapissa on? miksi
tuossa pöydälle on tekotuikku? kerroin, että en tiedä, kun minä olen
ensimmäistä kertaa täällä. Se riitti pojalle vastaukseksi. OH7

Haastattelija on antanut lapsen ensiksi tutustua tilaan ja kysellä tilasta ennen kuin
on siirtynyt haastattelukysymyksiin. Näin lasten on ollut ehkä helpompi keskittyä
haastatteluun, kun heillä ei enää pyöri mielessä haastatteluympäristöön liittyvät ky-
symykset. Haastattelija on ollut rehellinen vastauksissaan lapsille, eivätkä lapset ole
aineiston perusteella esittäneet lisäkysymyksiä.

Lasten haastattelujen kokonaiskestot ovat olleet keskimäärin 20–30 minuuttia. Ai-
kaan on laskettu myös haastattelujen lopuksi ollut piirtämistehtävä. Piirtämistehtä-
vässä lasta pyydettiin piirtämään itsensä päiväkodissa tai esikoulussa. Yksi päivä-
kotikoti-ikäisen haastattelu on kestänyt noin 45 minuuttia. Aineiston perusteella
tämä on ollut pitkäkestoisin haastattelu, ja tämän haastattelun jälkeen lapsi ei enää
piirtänyt, koska haastattelija oli kokenut lapsen keskittymisen olleen jo muissa asi-
oissa.

Hermanin (2009, 14) yksi neljästä ulottuvuudesta on ajallisuus. Ajallisuus näkyy ker-
tomuksen rakentumisena, kuinka kauan tapahtuma kestää ja paljonko sille kerto-
muksessa annetaan tilaa. Herman viittaa tilan antamisella siihen, mitä tarinanker-
toja itse arvostaa, hän antaa omien kiinnostustensa mukaan enemmän aikaa ja tilaa
sille. Tutkimukseni aineistossa ajallisuus on aika, joka tuodaan esille haastattelijoi-
den mainitessa haastattelutilanteiden kestot. Haastatteliijoilla on ollut sovittuna päi-
vän aikana tietty määrä haastatteliijoita, joten heillä on ollut käytössään tietty aika.
Aika on toiminut resurssina, jonka käyttöä haastattelija on saattanut joutua pohti-
maan, jos haastattelu on kestänyt kauan. Ajan käytöllä viitataan myös lapsen jak-
samiseen haastattelutilanteessa. 45 minuuttia kestänyt haastattelu on ollut lapselle
jo niin pitkä, että hänen keskittymisensä on siirtynyt muihin asioihin. Lapsi on kui-
tenkin vastannut haastattelijan esittämineen kysymyksiin, joten haastattelu voidaan

katsoa siltä kannalta onnistuneeksi. Myös se, että lapsi viihtyy niin kauan samassa tilassa haastattelijan kanssa, kertoo siitä, että lapsi ei kokenut haastattelutilannetta epämiellyttävänä.

5.3 Haastattelumateriaalien hyödyntäminen vastaamisessa

Haastattelijoilla oli mukanaan haastatteluissa iso A3-kokoa oleva värikäs kartta, jossa oli Euroopan maita ja muita sen naapurimaita (Liite 2). Kartassa oli lisäksi piirretty pieniä kuvia, kuten valas, meritähtiä, mustakala, merenneito ja laiva. Haastattelijat antoivat lapsille kartan tutkittavaksi kertoessaan itsestään, haastattelusta ja Child-Up hankkeesta. Haastattelijat pystyi kertomaan lapsille karttaa hyödyntäen konkreettisemmin tutkimuksesta ja mitkä maat ovat mukana siinä.

Poika vaikutti varautuneelta ja heti kysyi, että miksi haastatellaan. Kokoukshuoneessa hän halusi istua pöydän ääreen ja annoin hänen eteensä kartan ja kerroin miksi olen hänen päiväkodillaan ja miksi olisi tärkeää saada kuulla hänen mielipiteitään. Hän sanoi suostuvansa.
OH5

Jokainen haastattelijat kysyi vielä haastateltavalta lapselta, haluaako lapsi osallistua tutkimukseen. Haastattelijat huomioi lapsen yksilöllisesti, halusi saada lapsen oman kokemuksen asiasta. Hermanin (2009, 14, 21) neljäs kerronnallisuuden ulottuvuus on kokemuksellisuus. Narratiivisuus pitää sisällään kokemuksellisuuden, miltä kerrotoista tuntuu juuri siinä hetkessä. Jos tarinasta jätetään huomioimatta kokemuksellisuus, niin koko tarina muuttuu täysin. Se, kuinka tarina kerrotaan, korostaa sitä, miten tilanne on koettu, millainen se on ollut. Kokemukset ilmentävät kertomuksissa niitä tunteita, joita tilanteessa on käyty läpi. Kokemuksellisuus pohjautuu inhimilliseen kanssakäymiseen. Haastattelutilanteissa lasten kokemus on haluttu tuoda esille kysymällä hänen suostumuksensa ja myös mahdollistamalla lapselle kieltäytyminen haastattelusta. Lapselle myös kerrottiin, että hän voi lopettaa haastattelun koska tahansa.

Tutkimuksen eettisyys pitää sisällään sen, millä tavoin tutkimuksesta lapselle kerrotaan niin, että hän sen ymmärtää. Keinoina voivat olla esimerkiksi esite tai ytimekäs selittäminen. (Karlsson 2012, 47.) Haastatteluissa käytettiin värikästä Euroopan

karttaa apuna sekä valmista ohjetekstiä haastattelijaa varten, minkä avulla pyrittiin varmistamaan, että lapsi ymmärtää miksi häntä halutaan haastatella.

Elina Paju (2013, 35) tuo omassa väitöskirjassaan esille, että ei kysynyt lapsilta itseltään tutkimuslupaa, vaan hän oli pyytänyt tutkimusluvan vain heidän vanhemmiltaan. Paju kertoo, että nyt hän tekisi toisin ja kysyisi tutkimusluvan myös lapsilta itseltään. Pajun mukaan lasten ottaminen vakavasti tutkimuksen kohteina edellyttää sitä, että heillä on itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, haluavatko he osallistua tutkimukseen vai eivät. Aiemmin perinteisimmissä tutkimuksissa ei välttämättä kysytty lapselta itseltään suostumusta tutkimukseen, koska ajateltiin, että lapsi ei kykene ymmärtämään mistä on kyse tai häntä haluttiin suojella, eikä annettu hänen itse ottaa asiaan kantaa. Nykyään tutkimustoiminnassa lapset nähdään luotettavina informantteina ja heitä pyydetään jopa kanssatutkijoiksi. Lapsen suojelemisen rinnalle on vahvasti noussut osallistumisen ja vaikuttamisen periaate. (Strandell 2005, 33).

Euroopan kartasta lapselle näytettiin Saksa ja Italia ja kerrottiin myös niiden olevan mukana tutkimuksessa. Lapsille kerrottiin, että myös siellä lapsilta käydään kysymässä samoja kysymyksiä, kuin nyt häneltä kysytään. Moni haastateltavista lapsista osasi löytää Suomen kartalta itse. Moni piirteli sen ääri viivoja sormilla ja tutki tarkkaan. Maiden nimet saivat osan lapsista esittämään myös kysymyksiä haastattelijoille.

Kartasta lapsi löysi itse Suomen. Kertoi kuulleensa joskus Saksasta ja kysyi, onko se paha paikka? OH8

Kartta sai lasten mielenkiinnon heräämään, ja he suuntasivat tarkkaavaisuutensa karttaan. Erityisesti lapsia tuntui kiinnostavan kartassa näkyvät eläimet ja muut pienet kuvat. Monet etsivät kartasta kaikki eläimet ja muut kuvat.

Kartasta hän etsi eläimet ja kuvat, ja kysyi mihin maahan merenneito kuuluu? OH6

Kartta auttoi lapsia rentoutumaan haastattelutilanteessa. Kartan avulla lapset innostuivat kertomaan itsestään jo ennen haastattelukysymysten aloittamista. Osa lapsista halusi näyttää kartalta ne maat, missä on käynyt lomalla, ja osa näytti maat,

josta oma vanhempi on kotoisin. Eräs haastateltava lapsi näytti kartalta maan, mistä hän itse on kotoisin ja innostui kertomaan myös muista maista, joissa on käynyt. Yhdessä haastattelussa lasta oli tuntunut kiinnostavan kartta enemmän kuin kysymyksiin vastaaminen.

Kartan lisäksi haastattelijoiden mukana oli joko tabletilla näytettävänä tai tulostettuina sekä tulostetut hymynaamakortit. Kuvat, jotka minulla haastattelijana oli mukana, näkyvät tutkimuksen lopussa olevassa liitteessä. (Liite 2). Kuvien avulla harjoiteltiin hymynaamakorttien käyttöä vastaamisen apuna. Haastattelijat katsoivat kuvat lasten kanssa ennen haastattelukysymyksiin siirtymistä ja harjoittelivat niiden avulla hymynaamakorttien käyttöä.

Lapset tutkivat hymynaamakortteja tarkasti. Lapset innostuivat tutkimaan kortteja tarkemmin ja moni lapsista kysyi hymynaamakortteihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä. Haastattelijat on halunnut muistiinpanoissaan tuoda ilmi lasten kokemuksen hymynaamakorteista. Herman (2009, 21) korostaa kokemusten ilmentämistä teksteissä, niiden avulla käydään tilanteita läpi, tuodaan esille tilanteessa olleiden kokemuksia. Aineistossa lasten kokemuksia kuvataan sanalla innostunut, joka antaa lukijalle käsityksen, että tilanne on ollut lapsen mielestä kiinnostava ja positiivinen. Osaa lapsista kiinnosti korttien materiaali, miksi ne ovat tehty paperista, toiset nuuhkivat kortteja. Moni lapsista kiinnitti huomionsa siihen, että naamoilta puuttuu nenät.

Hymynaamakortit tyttö keräsi päällekkäin ja haisteli niitä, sanoi Yäk. Myös karttaa haisteli ja totesi sen haisevan pahalle. OH10

Lapsi ihmetteli, miksi korteista puuttuu nenät. OH7

Miksi näillä ei ole nenää? Mistä olet saanut nämä? OH3

Hymynaamakorttien käyttö sujui lapsilta ja he joko osoittivat, nostivat ylös tai siirsivät sitä hymynaama, joka kuvasi heidän vastaustaan. Itse haastattelijana pyrin ottamaan mukaan sekä sellaisia kuvia, joihin on helppo vastata, mitä mieltä on, mutta myös vähän vaikeampia kuvia, jolloin joutuu pohtimaan vastausta kauemmin. Kaikki 10 lasta, joita itse haastattelin, osasi nopeastikin näyttää oman vastauksensa hymynaamoista, eikä yhtään en tiedä -vastausta tullut.

Aineiston perusteella lapset ovat käyttäneet aktiivisesti hymynaamakortteja haastattelukysymysten vastaamisen tukena. Välillä osa lapsista kertoi ajatuksiaan ja mielipiteitään myös muistakin kuin kysytyistä asioista ja lapset käyttivät myös silloin hymynaamakortteja apunaan.

Tyttö nosti kiusaamisen esille kysymyksessä numero. 10. ”*mä en pidä siitä, että mua kiusataan*”. Näytti siinä surullista hymynaamakorttia. Tyttö käytti hymynaamakortteja muutenkin apuna kysymyksiin vastaamisessa. OH4

Useampi lapsi alkoi haastattelun aikana puhua kiusaamisesta oma-aloitteisesti, kun heiltä kysyttiin, onko päiväkodissa sellaisia asioita, joista et pidä. Repon (2015, 14) mukaan kiusaamisessa on kyse vuorovaikutussuhteesta, joka ajan kuluessa muuttuu epätasavertaisemmaksi ja yhä vihamielisemmäksi ja jossa toisen osapuolen toimintamahdollisuudet kapenevat jatkuvasti. Se, minkä kukin kokee kiusaamiseksi ja miltä se tuntuu, on yksilöllistä. Kiusaamisen määrittelyä ja tunnistamista varsinkin pienten lasten parissa vaikeuttaa se, että pienet lapset saattavat kutsua erilaisia asioita kiusaamiseksi. Heiltä myös saattaa puuttua vielä sanat, joilla he voisivat tarkemmin kertoa kokemuksistaan ja mitä he oikein tarkoittavat. Aikuisen tehtävänä onkin aina toimia lapsen tulkkina ja tunteiden sanoittajana.

Aineiston perusteella ei voi tehdä tulkintoja, millaisesta kiusaamisesta lapset puhuivat ja olivatko he saaneet kiusaamistilanteissa tukea aikuisilta. Kiusaaminen on kuitenkin selvästi asia, joka on jäänyt lasten mieleen, ja he halusivat itse tuoda sen esille haastatteluissa. Heillä oli kokemus kiusaamisesta, johon liittyi selvästi surullinen olo, jota kuvattiin surunaama-kortilla. Hymynaamakortit ehkä toimivat laukaisijoina auttaen lapsia tuomaan kokemuksiaan esille.

5.4 Haastateltavien vireystila

Haastatteluja on tehty eri päiväkodeilla eri päivinä ja eri aikoihin. Samalla päiväkodilla tehdyistä haastatteluista, niiden lasten, jotka osallistuivat ensimmäisinä haastatteluihin, haastattelut olivat kestoaltaan pisimpiä. Nämä haastattelut aloitettiin heti

aamupalan jälkeen, ennen kello yhdeksää. Päivän ensimmäisissä haastatteluissa lasten vireystilansa vaikutti korkealta ja heidän vastauksensa olivat pitkiä ja monisanaisia.

Poika tuli haastatteluun lähes suoraan aamupalalta. Vaikutti virkeältä ja iloiselta kaverilta. OH1

Haastatteluista kestoiltaan lyhimät haastattelut ovat olleet niitä, jotka toteutettiin lasten ruokailu- tai päiväuniaikaan. Näissä haastatteluissa lasten keskittyminen itse haastatteluun herpaantui helposti, jos ulkopuolelta kantautui pieniäkin ääniä. Silloin heidän katseensa suuntautui huoneen ovelle, ja he saattoivat lopettaa lauseen kesken. Ulkopuolelta kuuluneet äänet näyttäytyvät aineistossa käännekohtina eli häiriöinä, kuten Herman (2009, 20) on määritellyt. Häiriöt haittasivat lapsen keskittymistä itse haastatteluun. Lisäksi haastateltavat vastasivat vain lyhytsanaisesti heille esitettyihin kysymyksiin, eivätkä he jutelleet juuri mitään muuta.

Pojan oli ehkä vaikea keskittyä haastatteluun, kun kuului muita ääniä. Hänen päänsä pyöri koko ajan ja hän venyi ja valui tuolilla. OH7

Haastattelun aikana ruokasalista kantautui haastattelutilaan joitakin ääniä. Poika välillä lopetti vastaamisen ja pysähtyi kuuntelemaan ääniä. OH8

Haastattelijoiden omien havaintojen mukaan lounaan jälkeen haastateltavat lapset vaikuttivat hiljaisilta ja väsyneiltä. Päiväkodissa mennään satu- tai lepo hetkelle aina lounaan jälkeen, nyt osa lapsista ei mennyt satuhetkelle, vaan heillä oli siihen aikaan haastattelu. Herman (2009, 20) määrittelee kertomuksen häiriötekijäksi tai juonelliseksi käännekohtaksi asian, joka estää sen, että asiat sujuisivat ikään kuin valmiiksi kirjoitetun käsikirjoituksen mukaan. Haastattelutilanne on itsessään saattanut toimia häiriötekijänä lapsen omassa kertomuksessa päivän kulusta. Päiväkodin arki noudattaa tuttua kaavaa ja vaikka lapsi ei päiväkodissa enää nukkuisi päiväunia, on lepo hetki lapsen jaksamisen kannalta tärkeä. Päiväkotiympäristönä asettaa omat haasteensa lapsen jaksamiselle, ja siksi olisi tärkeää, että lapsi saa edes hetken levätä itsekseen. (Keski-Rahkonen & Nalbantoglu 2011, 139–140.) Toisaalta lapsen haastattelujen kannalta katsottuna häiriötekijänä voidaan pitää inhimillistä tekijää,

väsymystä. Väsymys on haitannut lasten keskittymistä ja olemista haastattelutilanteissa. Päivälevon jälkeen toteutetuissa haastatteluissa vastaajien viireystilat ovat olleet erilaisia. Toiset ovat vaikuttaneet hyvinkin väsyneiltä, kun taas toiset eivät.

Haastattelu tehtiin klo 14 jälkeen, välipalan ja päiväunien jälkeen. Vastaja ei vaikuttanut väsyneeltä tilanteessa. MH21

Välipalan ja päiväunien jälkeen tehdyissä haastatteluissa olleiden lasten viireystilaan on voinut vaikuttaa se, kuinka kauan he olivat jo ehtineet olla hereillä tai oliko heidät jouduttu herättämään kesken päiväunien välipalalle. Eräässä haastattelussa haastattelija on myös itse kokenut, että haastateltava lapsi on liian väsynyt osallistua haastatteluun. Vaikka haastattelijalla on itsellä kokemus, että lapsi on väsynyt, on haastattelija kuitenkin jatkanut haastattelua, koska paikalla on ollut lapsen lisäksi päiväkodin johtaja, joka on kehottanut lasta vastaamaan kysymyksiin.

Ennen välipalaa (klo 14) lapsi oli ollut vielä aivan täydessä unessa... Lapsi oli selvästi väsynyt myös vielä ennen haastattelua... Tutkija olisi jo keskeyttänyt haastattelun, mutta johtaja patisti lasta vastaamaan, vastasi myös hänen kanssaan. MH14

Tutkija tuo ilmi, että olisi itse lopettanut haastattelun. Kuitenkin se, että paikalla on ollut päiväkodin työntekijä, joka on ollut päiväkodin johtaja, on saanut tutkijan tekemään haastattelun. Tutkija ei ilmeisesti tohtinut sanoa johtajalle, että lapsen ei tarvitse tehdä haastattelua. Tutkija on mieluummin tehnyt haastattelun ja pitänyt ajatukset omassa mielessään, kuin sanonut ne ääneen. Tutkijalla ei ole ollut riittävästi rohkeutta kertoa omia ajatuksiaan siitä, että lapsi on liian väsynyt haastateltavaksi tai edes kysyä ääneen, jaksako lapsi varmasti ja korostaa vapaaehtoisuutta. Se, että aikuinen ei pysty sanomaan toiselle aikuiselle, mitä mieltä on, saa pohtimaan, kuinka lapsi olisi tohtinut sanoa kahdelle aikuiselle, että ei halua vastata kysymyksiin. Jo se, että paikalla on lapselle vieras aikuinen, voi olla lapsesta jännittävää, eikä lapsi välttämättä tohtisi sanoa vieraille ei. Lisäksi paikalla on ollut päiväkodin johtaja, ja lapsen mielessä jo sana johtaja saattaa olla todella iso, arvostettava ja ehkä pelottavakin asia. Kuinka työntekijäkään tohtii suoraan sanoa johtajalle ei, jos johtaja selvästi häneltä jotain odottaa. Haastattelut, joissa on paikalla ollut useampi kuin yksi aikuinen, ovat lisäksi korostaneet aikuisen ja lapsen valtaeroa. Aikuisia on ollut enemmistö paikalla.

5.5 Haastattelukysymyksiin vastaaminen

Haastatteluihin osallistuneet lapset olivat vastaamishetkellä iältään 3–6-vuotiaita. Vaikka ikäjakauma on vain kolme vuotta, on se lapsen kehityksen kohdalla jo paljon. On kuitenkin muistettava, että ikätason lisäksi myös yksilölliset vaihtelut voivat saman ikäisillä lapsilla olla hyvin suuria (Koivunen & Lehtinen 2015, 128–130). Esimerkiksi kolmivuotiaalle tyypillisiä kysymyksiä ovat miksi ja missä, 4–5-vuotiaana lapsi oppii oikean ja väärän eroja, hänen mielikuvituksensa on kehittynyt ja hän muistaa useiden kuukausien takaisia asioita. Kuusivuotiaan lapsen muisti on kehittynyt, hän ymmärtää sosiaalisia sääntöjä, hän keskittyy kuuntelemaansa ja pystyy esittämään kysymyksiä kuulemastaan.

Vastaajien joukossa on ollut myös lapsia, joiden äidinkieli ei ole suomi. Haastatteluissa haastattelijat muotoilivat ja selittivät kysymyksiä tarvittaessa uudelleen, että lapset ymmärsivät paremmin mitä heiltä kysytään. Haastattelulomakkeessa oli lisätietokohta jokaisen kysymyksen kohdalla, jotta haastattelijat tiesi, mitä kysymyksellä halutaan saavuttaa. Haastattelut toteutettiin suomen kielellä, joten osassa haastatteluissa haastattelijalle on jäänyt tunne, että haastateltava ei ole ymmärtänyt kaikkia kysymyksiä.

Puhui ja vastaili välillä englanniksi, ei oikein ymmärtänyt kysymyksiä. (ehkä kieli?). MH17

Luulen, että yhdellä lapsella, joka oli kotoisin Venäjältä, oli vaikeuksia vastata kysymyksiin suomeksi. MH11

Lasten suomen kielen taso on ollut vaihtelevaa, ja se on vaikuttanut heidän vastauksiinsa. Nämä lapset eivät ole siis välttämättä pystyneet tuomaan ilmi omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan heiltä kysytyistä asioista tai he ovat voineet ymmärtää jo kysymyksen väärin.

Haastatteluun osallistuneista vastaajista nuorimmat ovat olleet kolmivuotiaita. Yhdessä kolmivuotiaan haastattelussa päiväkodin johtaja oli ollut mukana haastattelussa ohjaamassa tilannetta. Vaikka lapsi oli ollut sanavalmis ja rohkea, haastattelijalla oli todennut, ettei kolmivuotiaalta pystynyt kysymään jokaista lomakkeen kysy-

mystä. Lisäksi haastattelutilanne ei ole ollut lapsen kannalta neutraali, koska paikalla on ollut päiväkodin henkilökuntaa. Myös toiset haastattelijat nostivat muistiinpanoissaan esille kolmivuotiaan kysymysten ymmärtämisen tason. He pohtivat, että kolmivuotias ei pystynyt ymmärtämään hänelle esitettyjä kysymyksiä.

Aineistosta käy ilmi, että myös tietyt kysymykset olivat useammalle lapselle olleet vaikeita, eivätkä lapset olleet osanneet vastata näihin. Nämä kysymykset ovat kaikki kyselylomakkeen avoimia kysymyksiä, eli niissä ei ole ollut valmiita vastausvaihtoehtoja. Kysymyksessä numero yhdeksän lapselta kysyttiin, miten hänen ystävänsä kuvailisivat häntä tai mitä he kertoisivat hänestä. Tämä kysymys oli monella lapselle haastava, ja moni lapsista ei osannut vastata kysymykseen muuta kuin, ettei tiedä. Osa lapsista ei joko ymmärtänyt kysymystä tai sitten haastattelija ei vain ymmärtänyt heidän vastauksiaan. Alla esimerkkivastaus.

Ei suoranaisesti osannut vastata kysymykseen numero 9, vaan siinä kohtaa selitti, kuinka silmät kuvaa niin kuin tabletti videota. OH3

Lapsi vastaus ei liity millään lailla kysymykseen, eikä haastattelijan muistiinpanoista käy ilmi, että se liittyisi mihinkään muuhunkaan aiheeseen, josta haastattelun aikana oli keskusteltu. Ymmärsikö lapsi siis kysymyksen eri tavalla vai halusiko hän vain kertoa omia ajatuksiaan ilman, että ne liittyivät millään tavalla kysytyyn asiaan. Vaikka kysymys numero yhdeksän oli muotoiltu ja esitetty eri sanoin, niin lapset eivät silti osanneet vastata kysymykseen. Jos tämäkään ei auttanut, siirryttiin kysymyksissä eteenpäin. Haastattelijoita oli ohjeistettu valmistautumaan haastatteluihin niin, että kysymykset olivat haastattelijoille tuttuja ja omaan suuhun muotoiltuja.

Yritin auttaa ja muotoilla kysymystä eri tavoin; mitä kaverit kertoisivat susta/mitä ne sanoisi susta. Lapsi vastasi silti, että ei tiedä. Siirryimme kysymykseen 10. OH1

Haastattelijan on täytynyt siirtyä kysymyksissä eteenpäin, koska hän on jo yrittänyt esittää kysyttä asiaa eri tavoin. Lapset eivät joko ole ymmärtäneet kysymystä tai eivät ole pystyneet asennoitumaan kaverinsa asemaan ja miettimään, mitä he kertoisivat hänestä. Kysymyksen tarkoitus oli tuoda ilmi, millaisena lapsi kokee omakuvansa ja samalla päättää haastattelussa keskustelun ystävistä ja toimia siirtymänä seuraavaan aiheeseen (Liite 1).

Lapset kokivat myös kysymys numeron 18 haastavaksi, ja usean lapsen vastaus kysymykseen oli; en tiedä. Kysymys oli avoin kysymys, jossa kysyttiin, mitä lapsi haluaa oppia seuraavaksi. Lapset saattoivat kokea kysymyksen liian laajana, eivätkä sen takia osanneet vastata siihen mitään konkreettista. Kysymyksen tarkoituksena oli saada selville, millainen käsitys lapsella oli itsestään oppijana, millaiset ajattelutaidot lapsella on ja kuinka hän suuntautuu uusiin asioihin (Liite 1).

Haastattelutilanteet ovat olleet erilaisia sen suhteen, kuinka paljon lapset ovat itse tuottaneet puhetta. Huotilainen (2019, 137) korostaa lapsen temperamentin huomiointia lapsen kohtaamisessa. Jokaisella meistä on omanlainen reagoitavuus eli temperamentti. Lapsen temperamentti vaikuttaa hänen tarkkaavaisuutensa säätelyyn, miten hän säätelee omaa toimintaansa ja kuinka hän näyttää omat tunteensa. Temperamentin ajatellaan olevan osittain periytyvä, mutta osittain myös lapsuuden ympäristötekijöiden säätelämä. Tärkeimpinä temperamentin piirteinä pidetään itsesäätelyä sekä reaktiivisuutta, eli kuinka helposti lapsi reagoi tilanteisiin ja erilaisiin ärsykkeisiin. Tutkijat ovat sitä mieltä, että temperamentti on biologisen taustansa takia vahvasti pysyvä, mutta se voi myös kehittyä läpi elämän. On tärkeää, että lapsen kanssa käytävät kohtaamiset ovat hänen temperamenttinsa kannalta sensitiivisiä. Esimerkiksi ujo lapsi tarvitsee vieraan aikuisen seurassa aikaa. Ujo lapsi arvioi, miten vieras ihminen käyttäytyy, miten muut suhtautuvat häneen ja vasta arviointinsa jälkeen lapsi on valmis lähestymään vierasta aikuista itse. Pakottamalla ja hoputtamalla lasta luodaan epäonnistumisen kokemuksia, tärkeää on jokaisen lapsen kohdalla lähestyä lapsen omaan tahtiin.

Lapset ovat tuottaneet puhetta haastatteluissa hyvin vaihtelevasti. Osa lapsista on ollut haastattelussa lyhytsanaisia, kun taas toiset ovat innostuneet vastamaan hyvinkin monisanaisesti ja myös asioista, jotka eivät liittyneet itse haastatteluun mitenkään. Lapset ovat saattaneet alkaa vastaamaan, ennen kuin heiltä on ehditty kertoa haastattelukysymys loppuun.

Lapsi alkaa vuolaasti kertomaan päiväkodin ja kodin hyvistä puolista jo alkuesittelyn jälkeen, ennen kuin ehdin esittää varsinaisia kysymyksiä. On välillä vaikea pysäyttää hänen puhetulvaansa ja ohjata vastaamaan kyselyyn MH13

Lasten innostuttua kertomaan omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan on haastattelijoiden täytynyt kysyä välillä tarkentavia kysymyksiä ohjaten lapsen huomio taas häneltä kysytyyn asiaan. Lapset saattoivat kertoa omasta perheestään, lempileluis- taan, lomamatkoistaan ja asioista, joita ei haastattelussa kysytty. Hermanin (2009, 14) ajallisuuden ulottuvuus näyttäytyy haastattelijoiden ohjattaessa haastatteluja ta- kaisin asian pariin. Käytössä ollut aika oli rajallinen, sekä myös rajallista oli se, kuinka kauan lapsi jaksaa keskittyä haastatteluun.

Haastavaa haastattelussa oli pysyä lapsen ”vauhdissa” kun hän kertoi nimiä ja mitä on tehnyt, ja välillä puhuttiin viime kesästä ja välillä puhut- tiinkin siitä, kun hän oli vauva. Yritin esittää väliin tarkentavia kysymyk- siä, siitä kenestä hän milloinkin puhuu, mutta suoranaista vastausta en saanut. OH1

Tyttö osasi todella hyvin vastata kysymyksiin, mutta kertoi myös mielel- lään mitä on tehnyt ja mitä omistaa, joten minun täytyi yrittää suunnata hänen huomionsa aina kysymyksiin. OH2

Lapsihaastatteluja tehdessä on tärkeää osata kysyä lapsilähtöisesti. Tämän huo- masi Taina Kyrönlampi (2011, 23–24) omassa tutkimuksessaan, jossa hän tutki päi- väkodin arkea lapsen näkökulmasta. Kyrönlampi huomasi haastattellessaan lapsia, että hänen laatimansa haastattelukysymykset eivät olleet merkityksellisiä lapsen maailmassa. Hän huomasi haastattellessaan lapsia, että lapsen kertoivat mielellään omista kavereistaan, leikeistään ja asioista, joista he itse pitävät. Puolestaan kysy- mykset, joissa kysyttiin vanhemman työtä, eivät lasta juuri kiinnostaneet.

Aineisto tukee samoja havaintoja, kuin mitä Kyrönlampi oli tehnyt. Lapset eivät siis ehkä kokeneet heille esitettyjä kysymyksiä merkityksellisiksi, vaan he ottivat itse reippaasti sananvapauden ja alkoivat kertoa heille merkityksellisistä asioista. Lapset olivat avoimia kertoessaan omista kokemuksistaan ja saattoivat kokea haastattelu- tilanteen olevan paikka, jossa he pääsevät ääneen ja haastattelijä kuuntelee.

Myös lasten tapa olla haastatteluissa vaihteli. Kyrönlampi (2011, 23–24) antoi omassa tutkimuksessaan lasten liikkua ja leikkiä haastattelun aikana ja antoi heille näin tilaa kertoa heille tärkeistä asioista, omalla tavallaan. Myös Karlsson (2012, 23) korostaa, että aihetta tulee lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa lähestyä myös las- ten näkökulmista. Toiset lapset liikkuvat ja elehtivät haastattelun aikana. Välillä

lapset saattoivat nousta tuolille polvilleen tai seisomaan. He saattoivat näyttää osamiaan liikkeitä tai he elehtivät käsillään vastatessaan kysymyksiin.

Poika istui välillä tavallisesti polvien päällä ja välillä ”makasi” jo puolittain pöydällä. OH8

Hassutteli, ei istunut paikallaan. OH17

Lapsinäkökulmainen tutkimuksen tarkoituksena on saada lapset kertomaan omia ajatuksiaan, kertomaan omasta maailmastaan. Tutkijan on luotava lapselle sellaiset puitteet kertomiseen. Lapset käyttävät kerronnassaan monia eri keinoja. He käyttävät eleitään, ilmeitä ja äänneitä. He saattavat leikkiä, tehdä erilaisia rakennelmia tai he käyttävät sanoja ja kuvia kertomisen apuna. Tutkijan tehtävä on osattava kuunnella lapsia ja osattava käsitellä lapsilta saatava tietoa. (Karlsson 2012, 49–50.) Onko lapsi oman hassuttelunsa kautta yrittänyt kertoa haastattelijalle omasta maailmastaan, onko hän ”naamioinut” omia kokemuksiaan hassuttelun taakse. Oliko lapsen helpompi puhua, kun hän sai olla vapaasti, eikä tarvinnut istua paikallaan?

Osa lapsista oli koko haastattelun ajan omalla paikallaan rauhallisesti. Haastatteluja tehtiin erilaisissa tiloissa, mutta aineiston perusteella niistä ainakin suurimmassa osassa on ollut jonkinlainen pöytä, jonka äärellä haastattelut on tehty. Osa haastatteluihin osallistuneista lapsista oli ottanut haastatteluun mukaan oman lelun, jota piti sylissänsä haastattelun ajan.

Tyttö istui koko haastatteluajan paikallaan, pyöritteli koko ajan omaa pehmopupua käsissään. OH9

Aarnos (2015, 165) korostaa, kuinka tärkeää on antaa lapsen tottua tutkijaan, antaa lapsen tarkkailla tutkijaa. Lapsen ei-kielellinen viestintä on suuremmassa roolissa kuin sanallinen viestintä. Lapsen pehmolelun pyörittely voi olla ollut hänen tapansa purkaa omaa jännitystään. Pehmolelu on voinut toimia lapsella myös turvana ja auttaa häntä rentoutumaan haastattelutilanteessa ja rohkaistua vastaamaan hänelle esitettyihin kysymyksiin.

5.6 Haastattelun keskeyttäminen

Aineiston perusteella yhteensä kolme haastateltavaa on halunnut lopettaa haastattelun kesken. Kaksi lapsista on halunnut lopettaa puolessa välillä kysymyslomaketta. Nämä molemmat kesken jääneet haastattelut ovat tehty lounaan jälkeen, toinen noin klo 13 ja toinen noin klo 14. Molempia haastatteluja yhdistää myös se, että haastateltavat jännittivät selvästi haastatteluun tuloa ja tarvitsivat siihen oman ryhmänsä aikuisen rohkaisua.

Ennen haastattelua lapsi oli hieman itkuinen ja ilmeisesti jännitti haastatteluun tuloa. MH20

Toisessa haastattelutilanteessa haastattelutilan ovi jätettiin auki ja lapsen ryhmän aikuinen jäi oven viereiseen tilaan odottamaan lasta. Toisessa haastattelutilanteessa lapsen ryhmän päiväkodinopettaja oli ollut mukana itse haastattelussa. Molemmissa haastatteluissa lapset kuitenkin halusivat piirtää vielä lopuksi, vaikka halusivat lopettaa kysymyksiin vastaamisen.

Haastattelun kesken jättäneistä lapsista toisella oli mukana haastattelussa oma pehmolelu. Lapsi pyöritteli haastattelun aluksi pehmolelua kädessään. Haastattelijan näyttäessä lapselle karttaa ja kertoessa omasta jännityksestään saapuessaan päiväkodilla haastattelemaan lapsia oli haastateltava lapsi selvästi rentoutunut ja laittanut pehmolelun pois käsistään. Lapsi tykkäsi myös selvästi hassutella ja esimerkiksi iäkseen sanoi ensiksi kaksi vuotta, mutta korjasi olevansa kuitenkin jo viisi vuotta. Myös sukupuolensa sanoi eriksi, kuin miltä ulospäin näytti ja hymyili viehkaasti.

Lapsen halu keskeyttää haastattelu oli tullut haastattelijalle yllätyksenä, hän oli reippaasti vastannut jo lähes puoliin kysymyksistä, kun yllättäen hän nousi tuolista ylös ja kertoi haluavansa lopettaa. Kun haastattelija oli kertonut lapselle, että haastattelu voidaan lopettaa, lapsi oli näyttänyt hämmentyneeltä. Haastattelija oli lopuksi kysynyt, olisiko lapsi halunnut piirtää minulle itsensä päiväkodissa ja hän halusi. Lapsi piirsi hyvin nopeasti ja oli kertonut haluavansa mennä hakemaan keittiöltä pastillin ja omalta hoitajaltaan tarran.

Tutkijana minua jäi mietityttämään, oliko lapselle luvattu tarra, jos hän osallistuu haastatteluun, toimiko se lapsen motiivina tai oliko lapsella kiire lopettaa haastattelu, että hän varmasti saisi vielä pastillin. Lisäksi muut lapset olivat tuohon aikaan lepo/satuhetkellä, joten kokiko lapsi jäävänsä siitä ulkopuolelle. TP

Kolmas kesken jäänyt haastattelu on loppunut muutaman kysymyksen jälkeen, kun lapsi on kertonut tarpeestaan käydä vessassa, eikä enää palannut sieltä haastatteluun. Lapsi ei sanonut, että haluaa lopettaa haastattelun, mutta haastattelijan muistiinpanoista käy ilmi, että lapsi on vaikuttanut jännittyneeltä ja vähäsanaiselta. Lisäksi haastattelijan on täytynyt kysyä hänen nimensä kaksi kertaa, koska haastatteliija ei kuullut sitä ja myös osa kysymyksistä on täytynyt toistaa lapselle. Haastatteliija jäi tilanteen jälkeen pohtimaan, oliko lapsella kenties maahanmuuttajan tausta.

Strandell (2005, 34) tuo esille, että lapsi ottaa itse kantaa tutkimukseen osallistumisestaan tavalla tai toisella, kysyttiin sitä häneltä tai ei. Aineistosta käy ilmi, että kolme lasta on lopettanut haastattelun kesken. Kaksi heistä toi lopettamisen esille, itse sanomalla siitä. Yksi haastattelun kesken jättäneistä lapsista lähti vessaan eikä enää palannut haastatteluun. Tämän voidaan tulkita olleen lapsen tapa kertoa, että hän halusi lopettaa haastattelun, vaikka hän ei sitä suoraan sanonutkaan.

5.7 Piirrostehtävä haastatteluiden lopuksi

Haastattelulomakkeessa oli yhteensä 24 kysymystä. Kysymysten jälkeen haastattelutilta lapsilta kysyttiin, haluavatko he piirtää itsensä päiväkodissa haastattelijalle. Haastattelijoiden mukanaan puuvärit ja piirustuspaperia. Suurin osa haastatteluun osallistuneista lapsista halusi haastattelun lopuksi piirtää. Muistiinpanoista käy ilmi, että yksi lapsista oli sanonut, että ei tahdo piirtää. Toisessa haastattelussa aikaa oli kulunut jo niin paljon, ja haastateltava lapsi oli jo alkanut piirtää itsekseen kesken haastattelun, että haastatteliija ei enää pyytänyt lasta kysymysten jälkeen piirtämään.

Lapsia pyydettiin haastatteluiden lopuksi piirtämään itsensä päiväkodissa, mutta monet lapset piirsivät muuta. Lapset innostuivat piirtäessä kertomaan haastattelijalle, mitä ovat tehneet ja heille merkityksellisistä asioista. Lasten mielikuvituksen

käyttö tuli hyvin näkyviin piirtämistehtävässä, kun haastattelijat saivat nähdä piirroksia mitä erilaisimmista aiheista. Monet lapset olivat osanneet piirtää hyvin tarkan pohjapiirroksen omasta päiväkodistaan. Samalla lapset olivat kertoneet, mitä misäkin huoneessa on.

Lapset piirsivät pohjapiirroksat päiväkodista ja asettelivat leikkialueet kuviin. MH14

Lapset kiinnittivät haastatteluiden alussa huomionsa tarkasti ympäristöön, missä haastattelut tehtiin. Myös se, että lapset osasivat piirtää tarkkoja pohjapiirustuksia päiväkodistaan, kertoo siitä, kuinka lapset havainnoivat tarkasti ympäristöään ja painavat asioita mieleensä. Lapset toivat piirtämistehtävässä esille omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Piirtäessä lapset kertoivat, mitä piirtävät ja miksi. Yksi lapsi piirsi ensimmäisenä paperille ison nenän, koska hymynaamakortilla ei ollut nenää. Toinen lapsi piirsi kaksi sänkyä ja kertoi, että ei pidä sängyistä.

Piirtämistehtävässä hän piirsi tarkasti päiväkodin rakennuksen ja huoneet. Sitten hän piirsi lepoHuoneeseen jääneen unikaverin ja kertoi, että joskus hänellä jäi unikaveri sinne ja silloin hän oli surullinen. OH5

Kaikki lapset eivät piirtäneet itseään päiväkodissa, vaan piirrosten aiheet olivat hyvin vaihtelevia. Osa piirsi eläimiä, yksi piirsi joulupukin ja yksi kädettömän ihmisen ja väriä vaihtavan pullon. Lasten mielikuvituksen käyttö näkyi hyvin.

Piirustustehtävässä lapsi piirsi traktorin. MH21

Se, että lapsi ei piirtänyt itseään päiväkodissa, voi johtua monesta asiasta. Lapsi on voinut kokea, että hänen mielestään on mukavampi piirtää muuta. Lapsi on voinut myös kokea piirtämistehtävän liian vaativaksi ja päättänyt siksi piirtää sellaisia asioita, joita on ehkä jo aiemminkin piirtänyt. Voi myös olla, että aikuinen ei kykene ymmärtämään lapsen piirustusta oikein ja hän onkin voinut piirtää itsensä esimerkiksi leikkimässä jotain leikkiä tai jonkin lelun päiväkodista.

Yksi lapsi oli haastattelun lopuksiertonut, kuinka hän oli ollut kesällä isän kanssa reissussa. Lapsi halusi piirtää siitä kuvan. Aiemmin haastattelussa poika oli jertonut, että hän tykkää piirtämisestä.

Hän piirsi minulle itsensä seisomassa. Toisella puolella oli tie ja vieressä joki. Joessa oli lossi, jolla pääsi joen toiselle puolelle. Hän kertoi kesällä menneensä isän kanssa lossilla. OH1

Lapsi kertoi hyvin tarkasti piirtäessään, missä on mitäkin, hän myös osasi tarkasti kertoa yhteisestä kesäreissustaan isänsä kanssa. Haastattelijalle oli jäänyt kokemus, että tämä kesäinen reissu on ollut lapselle hyvin tärkeä ja hieno kokemus. Ehkä piirtämisen ja kertomisen avulla lapsi sai palattua kokemukseen uudestaan.

Aineistosta käy ilmi, kuinka haastattelija oli huomannut muutaman lapsen kohdalla, että piirtäessä värikynien merkitys oli noussut esille. Päiväkodin lapsiryhmät oli nimetty väreittäin, ja lapsi halusi piirtäessä käyttää ainoastaan oman ryhmänsä väriä. Se ehkä kertoi lapsen tarpeesta näyttää kuuluvansa siihen ryhmään. Osa lapsista oli tarkkoja siitä, että he varmasti käyttivät jokaista puuväriä.

Piirtäessä tyttö piirsi tytön, jolla on iso mekko, sekä hevosen ja kissan. Piirtäessä tyttö hymyili ja naureskeli, että tuli vähän hassu kuva. Hän oli tarkka, että käytti kaikkia värikynäpaketin värejä. OH9

Lapsia ei siis välttämättä motivoinut itse piirtämistehtävä vaan enemminkin käytössä olleet värikynät. Se, että lapset käyttivät jokaista väriä, vei enemmän aikaa kuin se, että olisi käyttänyt vain yhtä kynää. Lapsilla ei siis selvästi ollut kiire pois haastattelutilanteesta, vaan he kokivat olonsa sellaiseksi, että voivat testata kaikki värikynät.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli vastata kolmeen tutkimuskysymykseen. Tässä luvussa käyn läpi, kuinka hyvin tutkimukseni onnistui vastaamaan näihin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi lopuksi on yhteenveto siitä, millainen on ”onnistunut lapsen haastattelutilanne”, jossa huomioidaan tuloksissa nousseet Hermanin (2009, 14) kerronnallisuuden ulottuvuudet.

6.1 Lasten luo pääseminen

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, mitä täytyy ottaa huomioon, kun lapsilta halutaan saada tietoa. Lähestyn tutkimuskysymystä tutkimuksen alkutekijöistä lähtien, tutkimuslupien saamisesta, koska se näkyi myös tutkimukseni myös tuloksissa. Jo lasten saaminen osallistumaan tutkimukseen on haastavaa. Lasten tavoittaminen vaatii työtä, ja heidän luokseen pääsemiseen tarvitaan aikuisten lupa. Päiväkodit tai ne instituutiot, joiden kautta perheitä voidaan tavoittaa, täytyy ensiksi saada mukaan yhteistyöhön tutkimukseen. Niiden kautta voidaan lähestyä perheitä ja laittaa tutkimuslupakyselyitä. Aikuiset eli lasten huoltajat toimivat niin kutsuttuina portinvartiaina ja voivat jo alkuun evätä luvan tutkimukseen osallistumiselle. Syitä siihen voi olla monia, esimerkiksi huoltajia ei kiinnosta tutkimus, he eivät ole muistaneet palauttaa lupalappua tai kiireisessä arjessa ei ole ollut aikaa tutustua tutkimuslupahakemukseen. Tästä syystä lapsille ei anneta edes mahdollisuutta päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että lapset itse haluavat osallistua tutkimuksen tekemiseen, kun heiltä itseltä kysytään.

Tähän tutkimukseen tiedonkeruumenetelmäksi oli valittu toiminnallinen kyselytutkimus, jossa haastattelijat haastattelivat lapsia käyttäen valmista kyselylomaketta. Haastattelut toteutettiin lasten omilla päiväkodeilla. Haastattelutilat olivat hyvin erilaisia eri päiväkodeissa. Haastattelutilalla on merkitystä lasten haastattelemisen kannalta. Lasten haastattelemisen päiväkodissa mahdollistaa sen, että heitä voidaan haastatella kesken heidän hoitopäivänsä ja haastattelija voi tehdä samoissa tiloissa päivän aikana useita haastatteluita.

Tuloksissa nousi kuitenkin esille, että monen päiväkodin haastatteluihin varatut tilat eivät olleet lasten haastattelemisen kannalta käytännölliset. Lasten haastattelemiseen varatun tilan olisi tärkeää olla hyvin rauhallinen, hiljainen ja tärkeää olisi, että sieltä ei olisi näkymää millekään vilkkaalle pihalle. Rauhallinen haastatteluympäristö mahdollistaa lapsen tarkkaavaisuuden säilymisen haastattelussa. Ympäriä kuuluvat äänet ja ulkona näkyvät toiset lapset saavat helposti lapsen tarkkaavaisuuden katoamaan pois itse haastattelusta.

Lasten kohdalla tärkeää olisi huomioida myös lasten yksilöllinen kehitystaso riippumatta heidän iästään. Tutkimuksessa ollut kyselylomake oli kaikille lapsille sama ja se sisälsi kokonaan avoimia kysymyksiä sekä kysymyksiä, joissa oli vaihtoehdot. Tärkeää on, että haastattelija muotoilee kysymyksen niin, että lapsi pystyy sen ymmärtämään. Usealla lapselle haastattelujen avoimet kysymykset tuottivat haasteita, eivätkä lapset osanneet niihin vastata. Niihin kysymyksiin lapsilla ei ollut haasteita vastata, joissa lapselle kerrottiin myös vastausvaihtoehdot. Lasten kielelliset taidot tulisi huomioida jo kysymyslomaketta suunniteltaessa. Jos tiedetään, että joukossa on vastaajia, joiden äidinkieli ei ole suomi, on entistä tärkeämpää tehdä kysymyksistä hyvin selkeitä ja ymmärrettäviä. Lasten kehitystasoissa voi olla myös suuria vaihteluita, joten toiselle helppokin kysymys voi olla toisella saman ikäiselle lapselle hyvin haastava.

6.2 Toimivat tiedonkeruumenetelmät

Toinen tutkimuskysymykseni oli, millaisia tiedonkeruutapoja voidaan käyttää lapsia koskevassa tutkimuksessa ja miten tähän tutkimukseen valitut tiedonkeruumenetelmät toimivat. Tutkimukseni teoriaosuudessa käyn karkeasti läpi, millaisia tiedonkeruumenetelmiä voidaan lasten kanssa käyttää. Tässä tutkimuksessa tiedonkeruu toteutettiin haastattelemalla lapsia. Suurin osa haastatteluista toteutettiin yksilöhaastatteluina, joka on toimiva vaihtoehto lasten haastatteluissa. Lapsi saa rauhassa omaan tahtiinsa kertoa asioista. Samalla haastattelija pystyy havainnoimaan lasta ja esittämään tarkentavia kysymyksiä lapselle. Haastatteluissa on tärkeää antaa lapsen rauhassa tutustua haastatteluympäristöön ja haastatteliijaan. Tärkeää on

luoda lapselle mukava tunnelma ja korostaa, että hän voi milloin vain lopettaa haastattelun.

Haastatteluissa oli mukana erilaista oheismateriaalia; Euroopan kartta, kuvia ja hymynaamakortit (Liite 2). Erilaiset oheismateriaalit ovat hyvä lisä lasten kanssa tehtävissä haastatteluissa. Niiden avulla saadaan lasten mielenkiinto suunnattua haastatteluun ja parhaimmillaan ne toimivat keskustelun avaajina ja tunnelman rentouttajina. Lapset myös hyödyntävät haastattelumateriaalin tutkimisessa usein monia aistejaan, kuten haju- näkö- ja kuuloaistiaan. Lapset kiinnittävät huomionsa pieniinkin yksityiskohtiin, joten on tärkeää, että haastattelija valitsee materiaalit huolella ja katsoo ne itsekin tarkasti läpi. Haastatteluissa mukana olleita hymynaamakortteja lapset käyttivät tukena, kun he kertoivat omista kokemuksistaan. Niiden avulla lapsi pystyi osoittamaan sanojen lisäksi myös kuvallisesti omia tunteitaan.

Haastattelujen lopuksi ollut piirtämistehtävä motivoi osaa lapsia piirtämään omasta päiväkodistaan ja kertomaan samalla omia kokemuksiaan siitä. Vaikka lapsi ei piirtänyt itseään päiväkodissa, toi hän omalla piirtämisellään esille omia ajatuksiaan tai muistojaan. Piirtämistehtävä antoi lapselle mahdollisuuden käyttää omaa luovuuttaan ja haastattelu loppui siihen, kun lapsi itse oli saanut piirustuksensa valmiiksi.

6.3 Lapsi kuuluvaksi tutkimuksessa

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, miten lapsen ääni saadaan kuuluviin tutkimuksessa. Aamupäivisin tehdyt haastattelut tuottivat eniten aineistoa tutkimukseen. Haastatteluissa monisanaisimpia olivat lapset, joiden haastattelut sijoittuivat aamupäivälle, ennen lounasta ja päivälepoa. Aamupäivisin tehdyissä haastatteluissa lasten kanssa käytävät keskustelut ovat olleet pitkiä, lapset ovat olleet puheliaita ja vaikuttaneet virkeiltä ja hyväntuulisilta.

Haastattelijat ovat antaneet lapsille tilaa liikkua ja elehtiä haastatteluissa, näin lapset ovat päässeet havainnollistamaan kertomiaan asioita. Lapset ovat hyödyntäneet ympärillä olevaa tilaa havainnollistaessaan haastattelijalle, mitä tarkoittavat, mistä he puhuvat.

Oheismateriaali, joka haastatteluissa oli mukana, oli hyvä ja lasten kannalta onnistunut valinta. Lapset kiinnostuivat siitä ja hyödynsivät sitä. Sen avulla jo heti haastattelun alkaessa lapset rentoutuivat ja alkoivat kertoa asioita, jotka liittyivät karttaan, tai joita heille tuli siitä mieleen. Lapset avasivat omaa maailmaansa haastattelijalle, kun he tutkivat ja käyttivät haastatteluissa mukana ollutta materiaalia. He hyödynsivät tunnekuvia kertoessaan omista kokemuksistaan. Tunnekuvien avulla lapsen kertoivat ikävimmistäkin asioista, kuten kiusaamisesta. Kartan avulla lapsi pystyi kertoa, missä on käynyt tai mitkä maat ovat hänelle tuttuja. Kuvat toimivat hyvänä välineenä avaamaan keskusteluyhteys lapsen kanssa, kun lapset pääsivät kertomaan oman mielipiteensä kuvissa olleista asioista.

Lasten päiväkodin arki noudattaa tiettyä kaavaa, johon kuuluvat ruokailut, leikit, ulkoilut ja lepo. Haastattelujen rikkoessa tätä kaavaa, se vaikuttaa hyvin yksilöllisesti eri lapsiin. Ruokailu- ja päiväuniaikaan toteutetuissa haastatteluissa lapset ovat olleet lyhytsanaisimpia ja haastattelut ovat olleet kestoiltaan lyhyimpiä. Tärkeää on miettiä, mihin aikaan haastattelu toteutetaan. On syytä miettiä, milloin lapsi on syönyt viimeksi ja milloin hän tavallisesti lepää. Se, että lapsen arjessa jokin tuttu rutiini muuttuu yllättäen haastattelun vuoksi, ei ole tutkimuksenkaan kannalta hyvä vaihtoehto.

Lasten vastausten lisäksi myös kaikki tutkimukseni tulokset viestivät lasten erityisyyttä. Tuloksissa näkyy hyvin ne asiat, jotka eivät toimineet haastatteluissa ja asia, mitkä toimivat. Lasten äänen kuuluminen näkyy lapsen yksilöllisenä olemisena, huomioon ottamisena. Lapset ovat kerronnassaan avoimia ja käyttävät eleitä ja ilmeitä. He saattavat hyödyntää myös tilaa kertoessaan asioista, he saattavat nousta ja näyttää liikkein mitä tarkoittavat. Tärkeää on, että lasten annetaan liikkua ja elehtiä. Tässä tutkimuksessa ei haastattelutilojen valinnat olleet lasten kannalta aina toimivia, ja niillä oli suuriakin vaikutuksia haastatteluiden kulkuun. Lapsen tarkkaavaisuus saattaa herpaantua ulkopuolisista äänistä, ja hänen on vaikea keskittyä haastatteluun. Lapsen kannalta on tärkeää luoda rauhallinen haastatteluympäristö, jossa ei ole häiriötekijöitä. Lasten haastatteluissa lapset osaavat valita annetuista vastausvaihtoehdoista heidän mielestään parhaiten sopivan, mutta haastattelukysymyksistä avoimet kysymykset eivät onnistuneet saamaan esille lasten ajatuksia ja

kokemuksia. Lapset vastasivat kahdella sanalla; en tiedä, eikä tutkija onnistunut avaamaan heidän maailmaansa ja saamaan lapsen ääntä kuuluviin.

6.4 Onnistunut lapsen haastattelutilanne

Suunnittelemalla ja huomioimalla lapsen erityisyydet voidaan saavuttaa onnistunut haastattelutilanne. Käyn läpi tulosten kautta nousseita tekijöitä, joita vaaditaan onnistuneeseen lapsen haastatteluun. Hyödynnän samalla Hermanin (2009,14) neljää kerronnallisuuden ulottuvuutta.

Hermanin (2009,14) ensimmäinen kerronnallisuuden ulottuvuus tilanteisuus. Tilanteet tapahtuvat jossakin ajassa, joka vaikuttaa niiden esittämisen muotoon. Tilanteisuus sisältää kertojan aiemmat kokemukset, ja ne vaikuttavat hänen toimintaansa, mitä hän kertoo. Tilanteisuus voi näkyä myös fyysisinä ympäristöinä. Lasten kannalta on hyvä, jos haastattelu suoritetaan sellaisessa ympäristössä, joka on rauhallinen ja miellyttävä. Sinne ei kuulu ääniä muualta, sinne ei tule ulkopuolisia tai sieltä ei näe esimerkiksi suoraan vilkkaalle leikkipihalle.

Rauhallinen haastattelu ympäristö auttaa poistamaan ylimääräisiä häiriötekijöitä. Hermanin (2009, 14) ulottuvuuksissa käännekohtat tai häiriötekijät ovat niitä tekijöitä, jotka muuttavat tarinan kulkua ennalta-arvaamattomaan suuntaan. Lasten haastattelussa muualta tulleet äänet saavat helposti lapsen tarkkaavaisuuden pois itse haastattelusta. Vaikka ulkopuoliset häiriötekijät olisi suunnitelmallisesti yritetty poistaa, saattaa lapsen tarkkaavaisuus silti vaihdella. Rauhallinen ympäristö auttaa lasta keskittämään oman tarkkaavaisuutensa haastatteluun, kun hänen ympärillään ei ole ylimääräistä liikettä tai ääntä.

Hermanin (2009, 14) ulottuvuuksista yksi on ajallisuus. Lapset ovat virkeitä ja motivoituneita aamupäivisin ennen lounasta. Haastattelujen ajoittaminen tähän aikaan, saattaa tuottaa runsaampaa haastattelumateriaalia, kuin esimerkiksi keski- ja ilta-päivällä tehdyt haastattelut. Onnistuneessa haastattelussa lapselle annetaan aikaa tutustua haastattelu ympäristöön ja haastattelijaan. Lapsen annetaan vastata kysymyksiin omaan tahtiinsa ja hänelle annetaan myös aikaa ja tilaa esittää kysymyksiä ja kertoa omia havaintojaan. Samalla on hyvä tiedostaa lapsen kyky keskittyä ja

ohjata lasta takaisin haastattelukysymysten pariin, jotta lapsella riittää varmasti energiaa vastata hänelle esitettyihin haastattelukysymyksiin.

Neljäs Hermanin (2009, 14) kerronnallisuuden ulottuvuus on kokemuksellisuus. Tu-
loksissa kokemuksellisuus näkyy erilaisin ilmaisuin, joiden avulla kuvataan haastat-
telijan tai haastateltavan tunnetiloja. Lapsen kokemuksen huomioiminen haastatte-
lutilanteessa on mielestäni koko haastattelun kivijalka. Jos lapsi ei koe haastattelua
miellyttävänä tai hän ei esimerkiksi ymmärrä, mitä häneltä kysytään, ei hänelle jää
hyvä kokemus tilanteensa. Lapsen onnistunut haastattelutilanne sisältää myös sen,
että lapsi itse kokee sen onnistuneeksi. Lapset kokemukset huomioidaan, hänen
annetaan kertoa omia kokemuksiaan, niistä ollaan kiinnostuneita. Haastattelija on
valmistautunut haastatteluun niin, että hän kykenee huomioimaan lapsen erityisyy-
den. Hänen haastattelukysymyksensä ovat sellaisia, että ne kiinnostavat lasta, lapsi
ymmärtää ja pystyy vastaamaan niihin. Kokemuksellisuus pitää sisällään myös sen,
että lapsen annetaan kokea haastattelu omalla tavallaan. Hänen annetaan tutustua
haastattelutilaan ja mahdolliseen haastattelumateriaaliin. Lapselle annetaan tilaa
liikkua, elehtiä, käyttää aistejaan, kokea.

7 POHDINTA

Opinnäytetyötä suunnitellessa minulle oli selvää, että haluan tehdä työni lasten parissa, koska se hyödyntäisi minua omassa työssäni varhaiskasvatuksen opettajana. Lasten maailma on minulle tuttua, mutta opittavaa riittää ja koin, että kiinnostukseni lasten kanssa tehtävään työhön motivoi minua opinnäytetyössäni. Keväällä 2019 kuulin mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyö Child-up-tutkimushankkeeseen ja innostuin asiasta heti.

Loppukeväästä sain hankemateriaalia, jossa kerrottiin tarkemmin Child-up-tutkimushankkeesta. Pyörittelin jonkin aikaa erilaisia vaihtoehtoja siitä, millaisen opinnäytetyön haluaisin tehdä. Alusta asti minulle oli selvää, että tekisin oman työni tutkimuksen varhaiskasvatukseen liittyvään osuuteen. Kesän 2019 aikana muodostui ajatus, että tutkisin opinnäytetyössäni hankkeen ensimmäistä tiedonkeruuvaihetta. Kesä meni kirjoittaessa opinnäytetyösuunnitelmaa ja etsimällä teoriatietoa aiheeseen. Syksyllä 2019 esitin valmiin opinnäytetyösuunnitelman ja aloin kunnolla kirjoittamaan itse opinnäytetyötä. Teoriaosuuden kirjoittaminen oli mielenkiintoista, mutta myös aikaa vievää. Ymmärsin, että kaikkea en voi haalia työhöni ja punaisen langan löytäminen vei aikaa, ja se jatkui aivan työn valmistumiseen saakka.

Marraskuun alussa 2019 hanke oli edennyt niin, että oli minun vuoroni lähteä haastattelemaan lapsia. Haastattelut oli tarkoitus olla lokakuun alussa, mutta ne siirtyivät marraskuulle, koska tutkimuslupien saamisessa oli haasteita ja syyslomat sotkivat aikatauluja. Tutkimuslupia oli ollut haastavaa saada, joten luovuin myös ideasta kuvata tai nauhoittaa haastattelut, koska niihin olisi täytynyt vielä saada erikseen huoltajien suostumus.

Aineistonani olleet muiden haastattelijoiden tekemät muistiinpanot sain käyttöni joulukuussa 2019. Siitä alkoi analyysimenetelmän etsiminen ja tulososion kirjoittaminen. Vihdoin huhtikuun 2020 lopussa olin siinä vaiheessa, että sain palauttaa lähes valmiin työn opettajan tarkastettavaksi. Ja lopulta viimeisten viilauksien jälkeen työ oli valmis toukokuussa 2020, runsas vuosi aloituksen jälkeen.

Olen oppinut paljon tätä työtä tehdessä. Tiedonhakutaitoni ovat parantuneet merkittävästi ja olen oppinut sietämään stressiä ja epätietoisuutta. Paras päivä työtä tehdessä oli itse lasten haastatteleminen. Lasten haastatteleminen on yhtä aikaa hyvin haastavaa, mutta myös hyvin antavaa. Lapset ovat haastattelutilanteessa spontaaneja ja avoimia. Lapset ikään kuin pakottivat minut pysymään "hereillä" koko ajan, koskaan et voinut arvata, mitä lapsi vastaa tai tekee seuraavaksi.

Vaikka tämä opinnäytetyö on haastanut minut ja vienyt tunteitani laidasta laitaan, en sanoisi, että tämä on viimeinen työ, jota kirjoitan. Haluaisin vielä tutkimuskentälle, tutkimaan ehkä aikuisia tällä kertaa. Miksi huoltajat eivät anna lastensa osallistua tutkimukseen tai mitä mieltä, he ylipäättään ovat tällaisista tutkimuksista? Haluaisin myös päästä vielä haastattelemaan lapsia, mutta tällä kertaa käyttäen alusta asti kerronnallia keinoja, avoimia kysymyksiä tai kuvia.

LÄHTEET

- Aaltonen, T., Henriksson, L., Tiilikka, T., Valokivi, H., & Zechner, M. 2019. Maa- ja ympäristöelämäkirjoitusten kerronnallisenä resurssina. *Sociologia* 56 (3), 266–281. Saatavana: ELEKTRA-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Aarnos, E. 2015. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa: R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 1. 4 uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa: J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 145–162.
- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.
- Alitolppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa: A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) *Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä*. Helsinki: Väestöliitto, 5–12.
- Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto. Väitösk. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008
- Baraldi, C. 2019. Deliverable. D.1.2 Ethical Guidelines. CHILD UP- konsortio. Raportti. Julkaisematon.
- Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. [Verkkokirja]. 4.uud.p. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 12.1.2020]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/handle/10024/104421>
- Child-up. (2019–2020). Child-up – Lasten ja nuorten osallisuuden pedagogiikkaa kouluissa ja kasvatusyhteisöissä – moninaisen kotoutumisen tutkimus- ja innovaatioprojekti. Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading Policies of Participation. Euroopan Unionin Horisontti 2020 tutkimus- ja innovaatio-ohjelma (nro. 822400)
- Christensen, P. & Prout, A. 1.11.2002. Working with Ethical Symmetry in Social Research with Children. [Verkkolehtiartikkeli]. *Childhood*. [Viitattu 11.8.2019]. Saatavana: Sage Journals- tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hakala, K & Hynninen, P. 2007. Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa: S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma & T. Tolonen (toim.) *Etnografia metodologina. Lähtökohtana tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 209–226.

- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Herman, D. 2009. Basic elements of Narrative. [Verkkokirja]. Chichester: Wiley-Blackwell. [Viitattu 10.4.2020]. Saatavana: ProQuest Ebook Central- palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimus haastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press: Gaudeamus.
- Huotilainen, M. 2019. Näin aivot oppivat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 189-222. Saatavana: Ellibs-tietokannasta. Tilanteisuutta, joka on Hermanin (2009, 14,37) mukaan kerronnallisuuden yksi ulottuvuus. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hyvärinen, S. & Pösö, T (toim.). 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hänninen, V. 2018. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5 uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 161–179. Saatavana: Ellibs-tietopalvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Jokinen, A., Juhila, K & Suoninen, E. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Järvensivu, M. 12.4. 2007. Lapsen lomaketutkimuksen vastaajina. [Verkkolehtiartikkeli]. Hyvinvointikatsaus 1. Tilastokeskus. [Viitattu 11.8.2019]. Saatavana: https://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-04-12_002.html?s=1
- Kananen, J. 2014. Etnografinen tutkimus. Miten kirjoitan etnografisen opinnäytetyön? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karlsson, L.2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla Teoksessa: L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Suomen kasvatustieteellinen seura, 17–63.
- Karlsson, L. & Karimäki, R (toim.) 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Suomen kasvatustieteellinen seura.

- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Keski-Rahkonen, A. & Nalbantoglu, M. 2011. Unihiekkaa etsimässä: Ratkaisuja vauvan ja taaperon unipulmiin. Helsinki: Duodecim.
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5 uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 62-74. Saatavana: Ellibs-tietopalvelusta, vaatii käyttöoikeuden.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kompetenssit sosionomi YAMK. [Verkkosivu]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 27.10.2019]. Saatavana: <https://opinto-opas.seamk.fi/index.php/fi/29/fi/81>
- Korkman, J. 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa: S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29-43.
- Kotouttaminen. [Verkkosivu]. Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus. [Viitattu 27.10.2019]. Saatavana: <https://kotouttaminen.fi/kotoutumislaki-ohjaa-kotouttamista>
- Kronqvist, E-L. 2006. Pienten lasten yhteistoiminta ja sen sosiaalinen dynamiikka. Teoksessa: K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Kumpulainen, K., Mikkola, A. & Salmi, S. 2015. Osallistava visuaalinen tutkimus ja lapsen äänen tavoittaminen. Teoksessa: M. Mustola, J. Mykkänen, M L. Böök & A-V. Kärjä (toim.) Visuaaliset menetelmät lapsuuden ja nuorisotutkimuksessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto, 136–144.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Jyväskylä: Vastapaino.
- Kyrönlampi, T. 2011. Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa: K. Alila & S. Parrila (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Ediva, 22–38.
- Kyttälä, M. 2018. Oppiminen ja tiedonkäsittely varhaislapsuudessa. Teoksessa: P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus. 223–240.
- L 60/1991. Yleissopimus lapsen oikeuksista.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

L 30.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä.

L 540/2018. Varhaiskasvatustilaki.

Lähteenmäki, L. 2012. Turvapaikanhakijalapsen kertomat. Teoksessa: L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Suomen kasvatustieteellinen seura, 285–321.

Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Martikainen, T. & Tiilikainen, M. Maahanmuuttajanaiset. Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa: T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto. Väestöliiton julkaisusarja, D 46/2007, 15–37.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2018. Tutustumalla lapsi tulee näkyväksi – pienen lapsen kokemusten kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa: S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 131–144.

Nieminen, L. 2009. Lapset tutkimuskohteena: kuka päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen. [Verkkolehtiartikkeli]. Lakimies 107 (2), 226–253. [Viitattu 11.8.2019]. Saatavana Elektra-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa: H. Lagström, T. Pösö & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 25–42.

Oikeusministeriö. Ei päiväystä. Perustuslaki. [Verkkosivusto]. [Viitattu 30.9.2019]. Saatavana: <https://oikeusministerio.fi/perustuslaki>

Osallisuus. 1.11.2019. [Verkkosivusto]. [Viitattu 26.3.2020]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Paju, E. 2013. Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa. Helsinki: Tutkijaliitto. Väitösk.

Peltonen, K. 2018. Muutokseen pyrkivä haastattelu kuormittavien elämän tapahtumien jälkeen. Teoksessa: S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.). Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 106–116. Saatavana: Ellibs-tietopalvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Pennanen, L. 2015. Lapsen toimijuuden tarkastelua visuaalisen aineiston avulla. Teoksessa: M. Mustola, J. Mykkänen, M L. Böök & A-V. Kärjä (toim.) Visuaaliset menetelmät lapsuuden ja nuorisotutkimuksessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto, 105–118.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2019. Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pole, C. & Morrison, M. 2003. Ethnography for education. [Verkkokirja]. Open university press – McGraw Hill education. [Viitattu 6.10.2019]. Saatavana: ProQuest Ebook Central -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rutanen, N. 2017. Lasten haastattelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 312–335.
- Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa: K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino, 111–125.
- Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. [Verkkojulkaisu]. Tampere. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Väitösk. [Viitattu 10.5.2019]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96477/978-951-44-9691-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Roos, P. & Rutanen, N. 2014. Metodologisia haasteita ja kysymyksiä lasten tutkimushaastattelussa. [Verkkolehtiartikkeli]. Journal of Early Childhood Education Research 3 (2), 27–47. [Viitattu 6.10.2019]. Saatavana: <http://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2014/10/Roos-Rutanen-issue3-2.pdf>
- Sandbaek, M. 1999. Adult images of childhood and research on client children. [Verkkolehtiartikkeli]. Social Research Methodology 2 (3), 191–202. [Viitattu 11.4.2020]. Saatavana: Ebsco-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- SeAMK info. 7.8.2018. SeAMKille toinen Horisontti 2020 -ohjelman hanke – tutkii maahanmuuttajalasten integraatiota. [Verkkosivu]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 27.8.2019]. Saatavana: <https://www.seamk.fi/seamkille-toinen-horisontti-2020-ohjelman-hanke-tutkii-maahanmuuttajalasten-integraatiota/>
- SeAMK. Intra. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 8.5.2020]. Saatavana: <https://intra.seamk.fi/Opiskelu-SeAMKissa/Valmistuminen/Opinnaytetyoohje>

- Strandell, H. 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Gaudeamus Kirja.
- Strandell, H. 2005. Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettisen kysymykset. Helsinki: Stakes. Kutsuseminaari 2.5.2005. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193846>
- Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa: Teoksessa: H. Lagström, T. Pösö & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.
- TENK. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. [Viitattu 14.3.2020]. Saatavana: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. 2005. Johdanto. [Verkkokirja] Teoksessa: J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 9–21. [Viitattu 16.5.2020]. Saatavana: Ellibs-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Tilastokeskus. 2019. Muuttoliike. Maahanmuutto Suomeen 2007–2017. [Verkkopublication]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 2.6.2019]. Saatavana: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_muutl/statfin_muutl_pxt_11a7.px/chart/chartViewColumn/
- Toivonen, V. & Pollari, K. 2018. Lapsen haastattelu – osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa: S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–89.
- Turja, L. 2011. Lapset osallisena – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. [Verkkolehtiartikkeli]. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Toukokuu 2011. 24–35. [Viitattu 30.11.2019]. Saatavana: <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>
- Valli, R. 2018. Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa: R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 5 uud.p. Jyväskylä: PS-kustannus
- Valli, R. 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa: R. Valli & J. Aaltola (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4.uu.p. Jyväskylä: PS-kustannus, 84-108.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.[Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 24.3.2020]. Saatavana: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

- Vehkalahti, K., Rutanen, N., Lagström, H. & Pösö, T. 2010. Kohti eettisesti kestävä lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa: H. Lagström, T. Pösö & K. Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 10–24.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja Kehitä. J 4.uu.p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Väitösk.
- YK:n lasten oikeusien sopimus (LOS). Ei päiväystä. [Verkkajulkaisu]. [viitattu 23.5.2019]. Saatavana: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Yliraudanjoki, V. 2015. Todellisuuden ja tiedon liitto etnografian kirjoittavassa kädessä. Teoksessa: T. Salonen & S.I. Sotasaari (toim.). Ajatuksia tutkimiseen. Metodisia lähtökohtia. [Verkkokirja]. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 254–269. [Viitattu 22.9.2019]. Saatavana Lauda- julkaisuarkistosta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-845-9>
- Zechner, M. 2007. Maahanmuuttajaitien näkemyksiä ja kokemuksia päivähoitosta ja koulusta palveluina. Teoksessa: T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto. Väestöliiton julkaisusarja, D 46/2007, 245–265.

LIITTEET

Liite 1. Child-up kyselylomake

Liite 2. Haastattelumateriaalit

Liite 1. Child-up kyselylomake

Child-up Kysely ISCED 0 (5-6-vuotiaat)

PERUSTIEDOT HAASTATTELUSTA							
<i>Tämä sivu haastattelun tekijöille.</i>							
Päivämäärä							
Haastattelijan nimi							
Maa, jossa haastattelu	BE ₁	FI ₂	DE ₃	IT ₄	PL ₅	SE ₆	UK ₇
Alue Etelä-Pohjanmaa <i>Anonymisoidaan myöhemmin.</i>							
Haastattelun paikka <i>päiväkoti ja kellonaika</i>							
Rasti ISCED taso	0 esikoulu/va rhaiskasva- tus	1 alakoulu	2 yläkoulu	3 toinen aste			
Haastattelun kieli/et:							
Tulkkaus Kyllä / Ei, kielet?							
Ole hyvä ja vahvista:							
Eettiset käytännöt selvillä []				Suostumuslomake vastaanotettu []			

Muistiinpanot *Kuvaile haastattelutinannetta mahdollisimman laajasti ja tarkasti:*

- *Keitä on läsnä,*
- *millaisia havaintoja teit,*
- *millaiset asiat saattoivat vaikuttaa vastauksiin,*
- *millaisia kysymyksiä vastaaja esitti, entä yhteyshenkilö haastattelupaikassa,*
- *mihin aikaan haastattelu tehtiin,*
- *millaiselta vastaajan vireystila vaikutti,*
- *millaisessa ympäristössä teit haastattelun*
- *muut esiin nousseet asiat (jatka tarvittaessa erilliselle dokumentille)*

Muistiinpanot:

-
- *Kysymykset tällä sivulla esitetään ryhmän ohjaajalle.*
- Ryhmään tai luokkaan liittyvä taustatieto

Kuinka paljon ryhmässä / luokassa on lapsia? Kuinka moni on maahanmuuttajataustainen?

Mitkä ovat lasten kansalaisuudet / Kuinka monesta eri maasta?

Onko tässä ryhmässä lapsia, jotka ovat tulleet maahan pakolaisina? Kuinka monta?

Kuinka montaa kieltä tämän ryhmän lapset puhuvat / mitä kieliä?

- **Lapsen tiedot**

Tällä lapsella on maahanmuuttajatausta*: ei kyllä -> jos kyllä,
vastaa seuraaviin kohtiin

Lapsen syntymämaa on

Suomi

Muu, mikä _____

En osaa sanoa

Tämä lapsi on asunut Suomessa _____ lähtien.

En osaa sanoa

Tämä lapsi on pakolaistaustainen:**

ei

kyllä

En osaa sanoa.

Tämä lapsi puhuu:

Vain yhtä kotimaista kieltä, joka on _____.

Vain omaa äidinkieltään, joka ei ole kotimainen kieli. Se on _____.

Sekä suomea, että omaa äidinkieltään, joka on _____ .

*** Maahanmuuttajataustainen: lapsi, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa.**

**** Pakolaisella tarkoitetaan tässä statuksesta riippumatta henkilöä, joka on hakenut ja/tai saanut turvapaikan sodan, poliittisen sarron, uskonnollisen vainon, tai luonnonkatastrofin vuoksi. (Viite: TALIS, 2018).**

telmä, joka yhdessä ennen aloittamista.

Vastausmenetelmä, joka yhdessä ennen aloittamista. Vastausmenetelmä, joka yhdessä ennen aloittamista. Vastausmenetelmä, joka yhdessä ennen aloittamista.

Tutkija lukee lapselle ohjeistustekstin (erillinen liite) ja esittelee vastausmenetelmän (hymynaat). Tutkija kirjaa lapsen vastaukset lomakkeelle.

Käy ennakkoon kyselylomakkeen kysymyksiä läpi. Kirjaa mahdollisesti ylös kysymyksiä siihen muotoon muuttamatta sisältöä, joka on sinulle luontevaa.

OHJEISTUS TUTKIJALLE:

Mitä tarvitset mukaan haastatteluun:

- **Hymynaama –kortit**
- **Euroopan kartta, josta voi näyttää kolme maata, jossa tutkimusta tehdään.**
- **Kuva jäätelöstä, pinaatista ja siivouksesta (tai muita asioita, joista lapset pitävät / eivät pidä)**
- **Piirustuspaperia ja värikyniä**
- **Haastattelun ohjeistusteksti. Teksti voidaan lukea jokaiselle lapselle erikseen tai ryhmälle:**

- Kysely 5–6-vuotiaille lapsille

Hei []. Minä olen [NIMI]. Olen tänään vierailulla [PÄIVÄKODISSA] koska haluan kysyä teidän lasten ajatuksia ja mielipiteitä. Esimerkiksi tykkäätkö/tykkäättekö päiväkodista ja mitä teette täällä, kenen kanssa leikitte ja olette kavereita. Kyselen näitä asioita sen takia, että olen työssä iisooossa projektissa. [Avaa kartta ja kysy onko tarkastellut karttaa aiemmin, etsikää Suomi]

Teen näitä kysymyksiä lapsille yhdessä muiden ihmisten kanssa, jotka tekevät työtä Italiassa ja Saksassa. (näytä molemmat maat ja Suomi kartalta) – ehkä olet kuullutkin näistä maista? Molemmissa maissa on ihmisiä kuten minä, jotka kysyvät lapsilta näitä kysymyksiä. Me olemme kiinnostuneita tietämään, mitä lapset kaikissa näissä kolmessa maassa ajattelevat ja tekevätkö he samoja asioita ja leikkivätkö samanlaisia leikkejä. Ja kun kysyn sinulta kohta kysymyksiä, voit vastata ihan niinkuin ajattelet. Tässä kyselyssä ei ole oikeita tai väärä vastauksia. Sanot vaan juuri niin kuin ajattelet, kun kysyn sinulta kysymyksen.

Ennen kuin aloitetaan, näytän sinulle jotain. Katsos, tässä on kolme erilaista hymynaamaa. Tämä tässä hymyilee oikein leveästi, tämä taas on oikein surullinen ja allapäin. Tämä yksi taas ei ole ihan varma mitä ajattelee. Kun kysyn sinulta kysymyksiä, nämä hymynaamat auttavat sinua kertomaan, mitä mieltä olet.

Esimerkki: tässä on jäätelön kuva. Kysyn sinulta tykkäätkö jäätelöstä tai kuinka usein tykkäät jäätelöstä. Tämä ensimmäinen kuva, jossa on oikein leveä hymy tarkoittaa, että tykkäät jäätelöstä ja haluaisit syödä jäätelöä vaikka joka päivä. Tämä toinen, surullisen näköinen tarkoittaa, että et oikein tykkää jäätelöstä etkä ainakaan halua syödä sitä kovin usein. Ja sitten, tämä kolmas vaihtoehto tarkoittaisi että joskus tykkäät ja haluat syödä ja toisena päivänä taas et tykkää siitä. Eli mitäs sanot/te? Tykkäätkö jäätelöstä? Entäs pinaatista? Tai siivoamisesta? Hieno! Nythän sinä osaat jo tosi hyvin vastata!

[voit näyttää kuvia paperilla/kännykällä/padilla].

Onko nyt kysymyksiä? Vai joko aloitetaan?

**Yksi tärkeä asia vielä. Kysymyksiin ei ole pakko vastata ja voidaan lopettaa jos siltä tuntuu. Se ei ole mikään ongelma. No niin, onko vielä kysyttävää?
Okei, sitten aloitetaan.**

Kysymys ja vastausvaihtoehdot	Lisätiedot, muuttujan kuvaus
<p>1. Kuinka (monta vuotta) vanha sinä olet?</p> <p>_____</p>	<p><i>Ikä vuosina (konnaisluku)</i></p>
<p>2. Oletko sinä</p> <p>☐1 tyttö</p> <p>☐2 poika</p> <p>☐3 _____</p>	<p>Lapsen oma ilmaus sukupuolesta.</p> <p>Kysytään kaikilta, raportoidaan.</p>
<p><i>Puhutaan seuraavaksi tästä päiväkodista / hoitopaikasta. Esimerkiksi, miltä s(in)usta tuntuu ja mitä asioita te teette kavereiden ja päiväkodin opettajien kanssa. Sopiiko sinulle, että puhutaan näistä? Tässä voi kysyä tarkennuksen, puhutaanko päiväkodissa opettajista, hoitajista, aikuisista tms.</i></p>	
<p>3</p> <p>Onko päiväkotiin mielestäsi kiva mennä?</p> <p> </p> <p>Oikeastaan Ei joka Harvoin</p>	<p><i>Hymynaamakorttien avulla lapsi osoittaa mitä mieltä on asiasta.</i></p> <p><i>Hymynaamojen käyttö vastaamisen apuna on</i></p>

<p>aina päivä</p>	<p><i>käyty yhdessä lapsen kanssa läpi ennen kyselyn alkua.</i></p>
<p>4</p> <p>Mikä sinun mielestäsi on parasta päiväkodissa?</p>	<p><i>Esittely, kontekstiin kiinnittymistä ja kiinnostuksen osoitus lasta ja hänen ajatteluaan kohtaan.</i></p>

<p>Kysymys ja vastausvaihtoehdot</p>	<p>Lisätiedot, muuttujan kuvaus</p>
<p>5</p> <p>Mitä sellaisia asioita teette yhdessä päiväkodinopettajan kanssa, joista tykkäät?</p> <p>Avoin kysymys</p>	<p><i>Autetaan lasta kontekstiin pääsemisessä.</i></p> <p><i>Mahdollista tutkimusaineistoa.</i></p>
<p>6</p>	<p><i>Osallisuus: Yhdessä.</i></p>

<p>Kun teette yhdessä asioita päiväkodinopettajan kanssa [esimerkkejä kysymyksestä 5] (miten se toimii)? Päätättekö yhdessä opettajan kanssa, mitä te teette?</p> <p>☐1 kyllä</p> <p>☐2 joskus</p> <p>☐3 ei koskaan</p>	<p>vs. <i>Osallistuminen: Ennalta määrätty toiminta.</i></p> <p><i>Tässäkin voi mahdollisesti käyttää hymynaamoja vastausta helpottamaan.</i></p>
<p>7 Onko sinulla päiväkodissa ystäviä/kavereita? Voitko kertoa minulle keitä he ovat?</p>	<p><i>Sosiaalinen kiinnittyminen, ystävien määrä (ja sukupuoli) raportoidaan, ei nimiä.</i></p>
<p>8 Entäs onko sinulla muita ystäviä, jotka eivät käytä päiväkotia? Keitä he ovat?</p>	<p><i>Sosiaalinen kiinnittyminen. Ystävien määrä raportoidaan, ei nimiä.</i></p>
<p>9 Mitä ajattelet, että miten sinun ystäväsi kuvailevat sinua? / Mitä sinun kaverisi kertoisivat sinusta?</p> <p>Avoin kysymys</p>	<p><i>Lapsen omakuva. Päättää keskustelun ystävistä. Siirtymä seuraavaan aiheeseen.</i></p>

Kysymys ja vastausvaihtoehdot	Comment, Description
<p>10 Kysyin aikaisemmin sinulta, mistä asioista pidät täällä päiväkodissa. Entäs, onko täällä sellaisia asioita, joista et pidä niin paljon? Haluatko kertoa minulle?</p>	<p><i>Aihepiirin vaihtuminen. Autetaan lasta</i></p>

<p>Avoin kysymys</p>	<p><i>pääsemän sisään ai-hepiiriin. Mahdollista aineistoa.</i></p>
<p>FILTER: Kysytään vain, jos lapsi on antanut vastauksen edelliseen kysymykseen nr.10.</p> <p>11 Mitä teet sitten, kun tulee sellaisia asioita, joista et oikein pidä? [esimerkki kysymyksestä 10]</p> <p>☐1 Kerron päiväkodin opettajalle.</p> <p>☐2 Kerron vanhemmilleni.</p> <p>☐3 Puhun ystävilleni.</p> <p>☐4 Puhun muiden lasten kanssa.</p> <p>☐5 En tiedä, mitä voin tehdä.</p> <p>☐6 En tee mitään.</p> <p>Jotain muuta: _____</p>	<p>Toimijuus. (Agency, self-efficacy)</p> <p><i>Lista ehdotuksista, joita lapsi voi mainita. Jos ei mainitse mitään näistä, kirjaa ylös lapsen vastaus.</i></p>
<p>FILTER: Kysytään vain, jos lapsi on antanut vastauksen kysymykseen 10. ...</p> <p>12 Kuka on se henkilö, jolle voit kertoa niistä asioista, joista et pidä, koska hän voi auttaa sinua? / Kuka auttaa ja kenelle voit kertoa niistä asioista, joista et tykkää?</p>	<p>Avun ja tuen pyytämisen. (looking for support)</p> <p><i>Esitä listatut vaihtoedot ja lapsi vastaa</i></p>

<div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: center;"> aina joskus ei koskaan </p> <p style="text-align: center;"> 1 2 3 </p> <p>12.1 Äiti/isä/vanhemmat</p> <p>12.2. Sisko tai veli</p> <p>12.3 Päiväkodinopettaja</p> <p>12.4 Ystävä</p> <p>12.5 Muut lapset päiväkotiryhmässä</p> <p><u>12.6</u></p>	<p><i>hymynaamojen avulla.</i></p>
<p>13 Jos sinulle tulee jokin idea tai toive, voitko kertoa siitä päiväkodin opettajalle?</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: center;"> aina joskus en koskaan </p> <p style="text-align: center;"> 3 1 2 </p>	<p><i>Toimijuus, osallisuus, aloitteellisuus.</i></p> <p><i>(Agency, participation)</i></p>
<p>14 Mitä ajattelet tästä? Kuunteleeko päiväkodinopettaja sinua, kun kerrot hänelle ajatuksistasi /toiveestasi / ideastasi?</p>	<p><i>Toimijuus, sosiaalisten suhteiden havain-</i></p>

 <p>aina joskus ei koskaan</p> <p style="text-align: center;">1 2</p> <p>3</p>	<p><i>nointi. Miten lapsi kokee suhteensa opettajaan?</i></p>
--	---

Kysymys ja vastausvaihtoehdot	Comment, Description
<p><i>Hienoa, nyt olemme jo puolessa välissä näistä kysymyksistä.</i></p> <p><i>Nyt haluan kysyä jotakin sinusta. Käykö se sinulle?</i></p>	
<p>15 Missä asiassa olet oikein hyvä?</p> <p>Avoin kysymys</p>	<p><i>Aihepiirin vaihto, auttaa lasta pääsemään sisään aihepiiriin à uusien tilanteiden hallinta</i></p>
<p>16 Joskus jotkin asiat eivät ole aluksi helppoja ja ottaa aikaa oppia ja menestyä niissä. Niin kuin vaikka pyörällä ajaminen tai oman nimen kirjoittaminen.</p>	<p><i>Littyä edelliseen kysymykseen. Tässä voi käyttää esimerkkejä tai kuvia.</i></p>

<p>Tiedätkö näitä tilanteita?</p> <p>Onko sinulla ollut jotain sellaista, joka oli sinulle aluksi vaikeata?</p> <p>Avoin kysymys</p>	<p><i>Näkökulmat tässä kysymyksessä voi esittää rauhallisemmin (ei peräjälkeen)</i></p>
<p>FILTER: kysymys liittyen edelliseen asiaan, jonka lapsi on nimennyt</p> <p>17 Mitä teit silloin, kun _____ ei onnistunut heti?</p> <p>☐ Yritin ja yritin.</p> <p>☐ Pyysin apua.</p> <p>☐ Se ei ollut minulle niin tärkeää, joten lopetin.</p> <p>Teki jotain muuta: _____</p>	<p><i>Lapsi vastannee tähän kertomuksen. Kirjaa se mahdollisimman hyvin ylös ja harkitse kuvastaako se jotain vaihtoehtoja.</i></p>

<p>18 Mitä haluat oppia seuraavaksi?</p> <p>Avoin kysymys</p>	<p><i>Suuntautuminen uusiin asioihin, ajattelutaidot ja käsitys itsestä oppijana</i></p>
<p>19 Onko se sinulle helppoa vai vaikeaa?</p> <p> </p> <p> helppoa en ole vaikeaa </p> <p> varma </p> <p> 1 2 3 </p>	<p><i>self-efficacy</i></p>
<p>20 Keneltä pyydät apua tai tukea?</p> <p> </p> <p>often sometimes never</p> <p> 20.1 vanhemmilta 1 2 3 </p> <p> 20.2 päiväkodin opettajalta 1 2 3 </p>	<p><i>Avun ja tuen pyytäminen.</i></p> <p><i>Aluksi avoin kysymys. Esitä sitten vastausvaihtoehtoja henkilöittäin.</i></p>

20.3 ystäviltä	1	2
3		
20.4 joku muu, kuka? _____	1	2
<u>3</u>		

Kysymys ja vastausvaihtoehdot	Comment, Description
<p>21 Menet pian kouluun / esikouluun, vai mitä? Se on sinulle aivan uusi tilanne. Mitä mieltä olet siitä?</p> <p> []₁ Odotan sitä innolla. Se tulee olemaan mahtavaa.</p> <p> []₂ Se tulee olemaan mahtavaa, mutta se myös vähän huolestuttaa.</p> <p> []₃ Se huolestuttaa minua, koska niin moni asia tulee muuttumaan.</p>	<p><i>Esimerkki uudesta tilanteesta ja käsityksestä liittyen itseän, miten selviää.</i></p> <p><i>Viisivuotiaat esikouluun.</i></p> <p><i>Nuoremmat jotain muuta.</i></p> <p><i>Esitä vaihtoehdot hyymiöillä ja kuvaile, mitä hyymiöt tarkoittavat.</i></p>

<p>22 Jos jokin tilanne on sinulle ihan uusi, niin kuin kouluun / esikouluun meno. Onko olemassa jotain, mikä mietityttää siinä?</p> <p>Avoim kysymys</p>	<p><i>Dealing with new situations, self-perception</i></p> <p><i>Dealing with new situations, self-perception</i></p> <p><i>worries and/ or positive expectations</i></p> <p>Onko olemassa jotain, mistä ei pidä, jota pelkää /</p> <p>Onko olemassa jotakin josta pitää siinä erityisesti?</p>
---	---

<p>23. Jos jokin asia on ihan uutta sinulle, kuten koulun/esikoulun aloitus, kenen kanssa voit jutella siitä?</p> <p></p>	<p><i>Avun ja tuen saaminen.</i></p> <p><i>Avoim kysymys.</i></p>
--	---

usein joskus en koskaan			Voit sitten esittää henkilöittäin. (kirjaa ylös, mikäli esität vaihtoehtot).
1 vanhempien	1	2	
3			
2 päiväkodin opettajan	1	2	
3			
3 ystävien	1	2	
3			
4 joku muu, kuka?	<u>1</u>	<u>2</u>	
<u>3</u>			

Kysymys ja vastausvaihtoehdot	Comment, Description
<i>Kiitos paljon! Olemme ihan pian valmiita. Enää kaksi kysymystä jäljellä.</i>	
<p style="text-align: center;">24. Oliko kysymyksin vastaaminen helppoa vai vaikeaa?</p> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="text-align: center; margin-top: 10px;"> helppoa ok vaikeaa </div> <div style="text-align: center; margin-top: 10px;"> 1 2 3 </div>	

<p>25. Nyt kysymykset alkavat loppua. Onko sinulle tullut mieleen jotain muuta, josta haluaisit kertoa minulle?</p> <p>Avoin kysymys</p>	<p><i>Äänen antaminen lapselle, osallistuminen</i></p>

Seuraavalla sivulla piirrostehtävä.

26 Voisitko piirtää minulle kuvan vielä lopuksi? Minulla on paperia ja kyniä. Olisi kiva saada sinusta kuva päiväkodissa. Anna paperi ja kynät.

Otetaan mukaan / otetaan kuva piirustuksesta tutkimukseen.

”Tässä olen minä päiväkodissa!”

Liite 2. Haastattelumateriaalit

